

JOSEP MURLA I GIRALT

Dades biogràfiques de Joan i
Josep Clarà i Ayats a través
d'alguns manuscrits

Per la seva aportació artística dintre l'escultura catalana del segle XX, Josep Clarà i Ayats ha estat causa d'interès, tant per part de biògrafs com de crítics d'art, tots els quals han aprofundit sobre les qualitats escultòriques de l'olotí, establint, a la vegada, una certa relació amb les seves activitats humanes dedicades, gairebé plenament, a cercar la millora, el reconeixement i la immortalitat de les obres per ell esculpides; aspectes tots aquests que, amb més o menys dedicació, han estat suficientment tractats.

Renunciem, per tant, aquí, a una extensa biografia sobre Joan i Josep Clarà i Ayats, per tal de cenyir-nos, exclusivament, a aportar dades, en la seva majoria inèdites, obtingudes en els arxius de la Biblioteca Municipal d'Olot, les quals poden contribuir a un millor coneixement artístic i humà dels dos escultors nats a la capital de la Garrotxa, en especial de l'època que va des de l'any 1900, en l'exili a París, fins al 1912, en què, superats els obstacles que impedien el retorn, Joan Clarà trepitjà de nou Olot, mentre Josep Clarà en rebia el títol de Fill Predilecte de la Ciutat.

Josep Clarà i Ayats, nat a Olot el 16 de desembre de 1878 (1), estudià a l'Escola Pia olotina i al col·legi que el mestre Jaume Estela i Prat tenia en el núm. 43 del Passeig del Firal (2). Josep Clarà demostrà, ja d'infant, predisposició per l'art, motiu pel qual els seus pares optaren, tot i els escassos recursos econòmics que treien del negoci d'espardenyeria, obert a la casa núm. 8 del carrer de Sant Rafel, per donar-li l'ensenyament artístic necessari. No tenia encara 13 anys quan Josep Clarà ingressà a l'Escola de Belles Arts d'Olot (3), en la qual va estar orientat per Josep Berga i Boix fins a la data en què, per tal d'eludir els deures militars obligatoris, abandonà el país i es traslladà a França.

El 21 de gener de 1897 Josep Clarà arriba a Tolosa (4), i s'installa al carrer de Taur, núm. 11, on ja vivia, des del mes d'octubre de 1896, el seu germà gran, Joan (5). Ambdós, davant la imminent crida de llur lleva per tal de complir el servei militar, en uns dies de grans trasbals polítics-militars, havien decidit fugir d'Olot i evitar d'aquesta manera, l'obligada incorporació castrense. Matri-

culat a l'Escola de Belles Arts tolosina, Josep Clarà obtingué diversos guardons en les modalitats en les quals s'havia prèviament inscrit. D'aquestes noves, escampades a Olot a través de la pròpia família i de Josep Berga i Boix, que, a bon segur, fou qui aconsellà als germans Clarà d'instalar-se en aquella ciutat de la Catalunya Nord, per raó de l'estada que ell mateix, amb anterioritat, hi havia fet, se'n feia ressò el setmanari "L'Olotí", en el qual col·laborava l'Avi Berga. Pel juliol de 1899, la revista deia (6): *"Nostre amich lo jove artista D. Joseph Clara, deixeble de la escola de dibuix d'aquesta vila, ha obtingut aquest any, en la academia de Bellas Arts de Tolosa, los sis primers premis, corresponents al Desnù, a la Testa de expressió, al Estudi de l'antic. Plechs de maniqui y Estudi de dibuix. A esser nostre company de nacionalitat francesa, hauria guanyat bossa de viatge, com ja l'any passat hauria tingut la pensió a Paris."*

Felicitem al artista oloti per sos avenços en l'art, que per ara no poden ser més satisfactoris".

Cal recordar que Josep Clarà, que sentia gran admiració per Berga i Boix, amb el qual mantenia ferma amistat, havia enviat al seu mestre un autoretrat, l'any 1898, amb la dedicatòria *"A n'el meu mestre Joseph Berga / Joseph Clara / Tolou*, prou demostrativa dels contactes a què abans ens hem referit. L'Avi Berga, amb tota la influència de què gaudia dins els estaments olotins, es convertí en defensor de Josep Clarà immediatament després de ser declarat, aquest, pròfug. En l'expedient de la lleva de 1897, es llegeix, en la pàg. 68 (7):

N.º92 - José Clara Ayats: Hijo de Juan y Lucia, natural de Olot, provincia de Gerona, de 19 años de edad, llamado no compareció ni nadie que lo representase, por lo que se repitió el llamamiento hasta tres veces, con intervalos prudentiales, y no habiéndose tampoco presentado, el Ayuntamiento resolvió se instruyera contra el mismo el expediente de profugo que deter-

mina el art. 108 de la Ley, sin perjuicio de notificar esta resolución si el mozo compareciese antes de terminar esta sesión o en la inmediata, con arreglo al art. 96 de la Ley.

Pel novembre de 1900, després d'obtinguts continuats premis a Tolosa, Josep Clarà s'installa a París. Els contactes amb Olot segueixen i la premsa local recull, de tant en tant, els passos del jove ecultor, el qual obté, durant els primers quatre anys d'estada a la capital francesa, dos guardons de l'Escola Nacional de Belles Arts de París. Però al costat dels triomfs hi ha la recança familiar, el desig de retornar a la llar paterna d'Olot. Les diligències encaminades a obtenir aquest anhel s'havien iniciat, i l'Ajuntament d'Olot, tenint e compte les circumstàncies que obligaren a l'exili els Clarà, acordà solidaritzar-s'hi (8), intervenint decididament en l'assumpte en diverses ocasions, sempre, però, seguint els tràmits iniciats des de la Diputació de Girona.

En carta adreçada (A.D. n.º 1) al Dr. Geroni Gelabert i Rincon (9), datada el 8 de setembre de 1904, Joan Clarà manifesta el propòsit de cedir a la Diputació de Girona l'obra "Èxtasi", del seu germà Josep, amb la qual aquest havia concorregut, un any abans, al Saló de París. La intenció s'ha de comunicar, tal com indica Clarà al Dr. Gelabert, al Sr. Pere Llosas i Badia (10), diputat provincial, per tal que consideri la possibilitat d'efectuar el trasllat de la peça amb les despeses a càrrec de la Diputació, oferint, encara, una altra obra, en guix, que Joan Clarà concreta dient: "*un busto que jo hice de mi hermano que quizás seria interesante guardarlo lo mismo que la estatua como documento biográfico*".

La Diputació de Girona va acceptar l'oferiment, i en el document (A.P. núm. 2) de resposta, en l'esborrany del qual consta que se n'envià còpia al Sr. Llosas i a Comp-tadoria, s'especifica que es donen "*las más expresivas gracias por su testimonio de gratitud a la Corporación*", fet que demostra que ambdós germans Clarà estaven esperançats en la consecució del seu propòsit i que se sen-

tien obligats envers la Diputació per l'ajuda que els donava.

El 22 de gener de 1905, el rei Alfons XIII decretava un indult general (11), del qual podien beneficiar-se els pròfugs militars. El Sr. Nonet Escubós (12), cunyat del diputat Pere Llosas, escriu pocs dies després (A.D. núm. 3) als Clarà enviant-los les corresponents peticions d'indult per tal que, un cop signades, les fessin a mans al Cònsol d'Espanya. En la carta de resposta, escrita per Joan Clarà i signada també per Josep, adreçada a l'esmentat Nonet Escubós i Serrat-Calvó, indiquen les gestions fetes prop del consolat espanyol a París per tal d'acollir-se a l'indult, tot considerant, però, que la documentació cal trametre-la des d'Espanya, retornant els documents, a fi de presentar-los al Capità General de Catalunya. Aquesta carta (A.D. núm. 4) porta data del 23 de febrer de 1905 i, segons anotació feta sobre la mateixa carta, fou contestada des d'Olot quatre dies més tard. Es desconeixen els termes en què la redactà el Sr. Escubós.

Pel març d'aquell mateix any, Pere Llosas s'adreça (A.D. núm. 5) als Clarà informant-los que *"a consecuencia de les gestions practicadas por la Diputación y por las personas influyentes recibo la noticia de que el Ministerio de la Gobernación ha dictado expresamente para Vdes. una R. O. relevándoles de la nota de prófugos"*. Amb tot, Pere Llosas recomana paciència ja que cal, encara, *"ver la manera de aplicar a Vdes. la redención que la Diputación acordó"*.

Per la seva banda, l'alcalde d'Olot va transmetre també (A.D. núm. 6) la bona nova als Clarà, els quals, en el seu escrit de resposta (A.D. núm. 9), datat a finals de maig de 1905, demanen que s'interessi de la Diputació promptitud en la redempció, per tal de tornar a llur lloc d'origen el més aviat possible. És curiós, però, que entre ambdós escrits, els Clarà, en la correspondència mantinguda amb el Sr. Llosas, es manifestessin contradictòriament sobre el mateix assumpte, aptitud incomprensible si es té en compte que, pels seus vincles familiars, un i altre (diputat i alcalde), s'informaven mútuament de tots els esdeveniments que es produïen en relació amb els Clarà. El cert és que el primer de maig, els escultors s'a-

drecen (A.D. núm. 7) al Sr. Llosas, lamentant que la Caixa de reclutes núm. 71 s'hagi mostrat contrària a llurs interessos tot prescindint de l'ordre dictada pel Ministeri de la Governació un mes i mig abans. Entre les consideracions de "pròfugs" o "desertors" rau el fons de la qüestió, especialment per a Joan Clarà, el qual s'informa aquí i allà sobre la seva veritable situació tot obtenint-ne dictàmens favorables a ser considerat pròfug, sense, que això se li reconegués en els organismes oficials decisius. El dia 25 d'aquell mateix mes, en altra carta (A.D. núm. 8) adreçada al Sr. Llosas, els Clarà, vist que tots els esforços realitzats han estat inútils, indiquen estar disposats a seguir el consell donat pel Sr. Escubós, en el sentit de fer arribar directament al Rei, durant la seva propera estada a París, anunciada pel 30 de maig, la petició d'indult. Com es pot veure, doncs, la contradicció rau entre aquesta carta i el document escrit cinc dies més tard, en el qual es dona per segur que l'indult sols està pendent de qüestions administratives.

El 23 de juny següent, en una nova carta (A.D. núm. 10) al Sr. Escubós, Joan Clarà fa saber que ha estat lliurada al Duc de Soto-Mayor la petició enviada des d'Olot, relacionada amb l'indult. Indica, encara, que coneix les gestions que, a Madrid, realitza el diputat Sr. Albó (13), noves que li han estat trameses per un amic que, per la seva banda, ha tingut carta del Sr. Cambó. En aquest escrit s'acusa rebut del reglament del Museu-Biblioteca d'Olot, tot indicant que *"puede estar seguro que contribuiremos con lo mejor que podamos a enriquecer dicho establecimiento, si no en verdaderas obras de arte, en número"*.

Efectivament, el dia 24 de juny de 1905, el diputat a Corts per Olot, Francesc Albó i Martí, informà (A.D. núm. 11) al Sr. Escubós que *"respecto al expediente de Juan Clarà la Mayordomía de Palacio no ha ordenado aun los papeles traídos por el Rey en su viaje, de suerte que no ha podido llegar al Ministerio de la Guerra"*, indicant, a continuació, que els tràmits han de seguir un procés quelcom llarg fins a conèixer l'oportuna resolució militar. Els germans Clarà, mentrestant, continuen estant esperançats, tal com manifesten en l'escrit que envien, pel

juliol, al Sr. Escubós (A.D. núm. 12), indicant que "*por Juan continuamos con las buenas esperanzas, aun que quizás será todavía cuestión de algun tiempo*".

Contràriament a aquestes suposicions, el primer d'agost Francesc Albó escriu (A.D. núm. 13) a Nonet Escubós per tal de donar-li a conèixer la carta que acaba de rebre del General Barraquer, en la qual el militar informa (A.D. núm. 14) que el Ministeri de Guerra ha denegat l'indult sol·licitat per Joan Clarà. Tot ha estat, una vegada més, inútil.

El 30 de setembre d'aquell any els Clarà escriuen a la seva família (A.D. núm. 15) assenyalant que "*estamos contentos de que D. Nonito Escubós se ha dignado interesarse por el busto de la "Rumana", pues tenemos un ejemplar para el Museo Municipal que mandaremos con otros objetos a no tardar*". En la carta de resposta s'indica que, conforme al que sol·liciten, Olot es farà càrrec de les despeses de transport, però no se cita per res tot el referent a la situació que aleshores s'enregistrava en relació a les gestions encaminades a aconseguir el retorn d'ells a Olot. La donació de l'escultura pot respondre, doncs, a un intent d'accelerar els tràmits, qüestió que no cal deslligar-la del propòsit de contribuir a l'increment del Museu-Biblioteca olotí que, per aquells dies, fins i tot havia rebut, en caràcter de dipòsit, obres cedides pel Govern de Madrid, fruit de les gestions que en aquest sentit s'havien desenvolupat, tal com queda demostrat en un dels escrits que abans s'ha citat. El cas és, però, que pel gener de 1906 la donació dels Clarà encara no havia arribat a Olot. L'explicació ve donada per la carta justificativa (A.D. núm. 16) que aquests adreçaren a Nonet Escubós, el 15 de febrer següent, en la qual diuen "*Les suplicamos la bondad de perdonar nuestro retraso en efectuar el envío al Museo de Olot; el caso es que José creía concluir por el Salon de Paris una estatua que no lo será hasta el verano, pues para poder exponer a dicho certamen-salon se ve obligado a exponer una de las estatuas que tenia destinadas al Museo de nuestra patria, la cual mandara a Olot tan pronto la exposición termine, sin embargo, hemos dado ordenes para la proxima semana a fin de mandar entretanto todo lo que nos será posible*".

La "Revista Olotina" (14) ens dona compte dies després, d'aquesta donació assenyalant que *"En Joseph Clara ha enviat al Museu varias obras suas entre quinas sobresurten dos desnús d'home y un de nens que son notabilissim. També és important una plaqueta baix-relleu ab dos retrats en bronze"*. El 3 d'abril els Clarà escriuen (A.D. núm. 17) a Nonet Escubós, interessant-se per la recepció de les obres escultòriques que havien enviat, indicant que adreçaran també escrit al Sr. Pere Llosas per tal d'obtenir la seva opinió sobre el projecte de monument als "setges", de Girona. L'escrit (A.D. núm. 18) al Diputat Provincial porta data del dia següent, és a dir, del 4 d'abril de 1906, especificant-hi totes les dades de què constaria l'esmentat monument, lloc apropiat d'emplaçament, etc. La ciutat de Girona feia temps que sentia fallera per les gestes bèliques que protagonitzà durant la Guerra de la Independència i, de tant en tant, sentia el desig de commemorar-les aixecant monuments públics. Girona havia aixecat ja, el 1894, el monument a "Girona en 1808", popularment conegut com per monument a Àlvarez de Castro o als Defensors, i en la Diputació es conservaren algunes maquetes, entre elles una de Miquel Blay titulada "Contra l'invasor". El projecte d'aquest monument, fet per Clarà, no arribaria a més, però no deixa de ser interessant el sentit dramàtic que volgueren donar-li.

Pel maig d'aquell mateix any, la Junta de Govern del Museu-Biblioteca dona, de manera oficial, les gràcies a Josep Clarà pel fet de donar les escultures rebudes feia un parell de mesos (A.D. núm. 19).

Tots els esdeveniments de la vida política espanyola eren observats amb atenció pels Clarà, els quals no havien encara, pogut retornar a la llar paterna. En la carta (A.D. núm. 20) adreçada al Sr. Escubós, després de donar compte que Josep ha aconseguit la 3.ª Medalla en l'Exposició General de Madrid, Joan Clarà indica que *"sobre mi indulto, por el presente no sabemos nada, sin embargo nos parece imposible como Vd. comprenderá que un acto de tanta importancia y memorable como lo es el de una boda real se efectue sin conceder un indulto"*. El rei Alfons XIII s'havia casat, el 31 de maig, amb Victòria Eugènia de Battemberg i a la sortida de l'església havien sofert

un atemptat del qual sortiren il·lesos, detall aquest que devia ignorar Clarà, tota vegada que, referent al seu anhelat indult, concreta que *"quizás será después de las fiestas pero el sintoma ya es algo triste"*. El cert, però, és que el 7 de juny es publicava, en la Gaceta de Madrid, una Reial Ordre concedint indult d'àmplies conseqüències. Els Clarà, en vistes d'això, tornaren a escriure al Sr. Escubós, amb data 13 de juny (A.D. núm. 21), manifestant-li que *"El día 8 cte. me comunicaron de Madrid que la Gaceta del 7 publicaba un decreto de indulto; vi la Gaceta en el Consulado, y la examinaron con migo los Sres. que dirigen este Consulado, pues al parecer de estos Sres., yo estoy comprendido en el R.D. Por mi parte no pienso ni por ni contra, aun que hay algun pasage digno de ser estudiado"*.

Pocs dies després, el 28 de juny, una nova carta surt a París amb destinació al Sr. Llosas (A. D. núm. 22), mitjançant la qual s'ofereix a la Diputació de Girona l'escultura en guix "Jesús" i dos bustos més, obres que havien estat recompensades en l'exposició de Belles Arts que se celebrava a Madrid aquells dies. Els Clarà concreten, a més a més, que tenen la intenció de donar al Museu d'Olot el grup "Pere d'Aragó", mentre que una altra peça seva, "Èxtasi", quedaria a Girona. Pere Llosas, des d'Olot, escriu (A.D. núm. 23) a Josep Puig, president de la Diputació, per tal que, en vista de la carta dels Clarà, disposi el necessari per tal d'atendre la petició que aquests fan, referent a les despeses de tramesa de les obres que oferien. L'oferiment del grup "Pere d'Aragó" al Museu d'Olot el concreten els Clarà en carta de principis de juliol (A.D. núm. 24), adreçada a Nonet Escubós, i ofereixen, a la vegada, atenent la petició d'Esteve Cardelús (16), un grup escultòric de tres nens amb destí al Certamen Literari-Artístic que anualment se celebrava a Olot.

El President de la Diputació de Girona ordenà, el 23 de juliol, que les despeses de transport de les obres de Josep Clarà fossin carregades al capítol d'Imprevistos. De la correspondència mantinguda arran d'aquell fet, entre el Sr. Josep Puig i els Clarà i Pere Llosas, només conei-

Josep Clarà i Ayats, a redós de l'any 1910

Joan Clarà i Ayats, a voltants de l'any 1910

xem esborranys (A.D. núms. 25 i 26), text que possiblement no degué variar gaire en els escrits originals.

També del juliol és la postal (A.D. núm. 27) que, signada per Joan Clarà, va rebre Nonet Escubós i en la qual es dona compte que en Josep es troba a Londres per espai d'un mes; estança, aquesta, que impediria enviar, a Olot, el càrrec de les despeses ocasionades per a tramesa al Museu-Biblioteca oloti del grup "Pere d'Aragó i Simó de Monfort". Aquesta circumstància és indicada pels mateixos Clarà en una carta (A.D. núm. 28) del mes de novembre següent, enviada al Sr. Escubós. Uns mesos abans, pel setembre (17), Josep Clarà i Ayats havia estat nomenat "*protector*" del Museu-Biblioteca, títol que se li acordà per dret propi, és a dir, pel fet d'haver contribuït, amb les seves donacions, a engrandir el patrimoni d'aquella entitat cultural olotina.

Pel gener de 1907, els Clarà agraeixen (A.D. núm. 29) la distinció, tot indicant. Joan, que "*mi hermano José es to lo que está orgulloso y satisfecho del inmerecido título de "protector" que la junta del Museo-Biblioteca se dignó otorgarle que nunca se ha atrevido escribirles*".

La "Revista Olotina" (18), a començaments del mes de juny, en la seva "Notícia sobre l'Exposició Internacional d'Art de Barcelona", diu "*...aixís mateix el nostre pay-satgista y estimat amich en Menció Domenge, ha sigut premiat ab una medalla, y el nostre volgut y anyorat Joan Clarà tenia igual recompensa, mentres son germà, el genial Joseph, ha sigut la admiració de la crítica de volada en el Saló de Paris, per sa estatua "Anima y Materia..."*". Era una notícia artística que trencava el silenci que, sobre els Clarà, s'havia registrat durant uns mesos.

Aquell any, però, tot el que es relacionava amb la situació militar de Josep Clarà va quedar solucionat. L'escriptor, després de quasi onze anys d'exili, es disposava a retornar a la seva pàtria nadiua. En carta sense datar (A.D. núm. 30), però que pot correspondre al juny/juliol d'aquell any, els Clarà manifesten que han rebut la llicència "*que nos ha dado toda la satisfacción que de ella esperábamos*", indicant, seguidament, que "*quiera Dios que la de mi hermano venga a su vez para volver juntos*

a nuestra tierra soñada". En aquell mateix paper Joan Clarà assenyala, en nota signada per ell sol, que *"estamos contentisimos del resultado de José, y quiera Dios que el mio sea semejante"*.

Josep Clarà va arribar a Olot pel novembre de 1907, i més concretament el dia 13. De la seva estada a la ciutat queden els comentaris de la premsa local, prou interessants i descriptius, el més expressiu dels quals fou el que publicà la "Revista Olotina" (20), en la secció "Homes i coses". Diu així: *"Benvingut sies, fill il·lustre de una ciutat nadiua, tu qui d'ella i de nostra Catalunya restes allunyat. Mes tu l'has pas abandonada la terra nostra com altres fills que d'ella mai mes se recorden. Tu l'has honorada i dius d'ella quan de tu's parla, qu'es la patria d'un fill invicte, qu'es patria mare fértil en eminencies, qu'es patria gran encara. Aixís nosaltres honorarla poguessim com tu l'has honorada, petits qui som aportant nostre esforços de mare...tens aquí vora les lluites per sa llibertad saguda, esguardant son esplendor, com tu tenes enllà, en mitg del treball, victoriós, alsante, son nom arecant a n'el de patria admirable. Josep: benvingut sies-MODEST"*.

L'esmentat setmanari olotí, en aquell mateix número dona compte, també, dels esdeveniments viscuts a principis d'aquella setmana, referents a l'arribada de Josep Clarà, i indica: *"Dimecres tinguérem el gust d'abraçar al amic anyorat, al eminent escultor, el nostre Josep Clarà, qui, l·lensat d'aquesta terra per contrarietats de la vida, ha passat onze anys entregat per complert al estudi de l'art, guanyant-se hermosos llores i fama europea, per honra seva, de la seva estimada familia i honra de nostra ciutat, la qui aquestos dies be's pot dir qu'entera ha desfilat per llur casa donant-li la benvinguda i una complerta mostra de la general joia de veurel entre nosaltres, aixís com de l'anyoransa de veire-hi també a son germa Joan. En Josep es dels quins el fum de la gloria no entela les visions tendres de l'infantesa nil record de modestes i antigues amistats; per axó desde sa arribada ses mans no han parat d'estrenyer les mans de sos antics companys, al ensemps que les de persones de totes les classes socials. La nostra benvinguda pera ell, l'enhora-bona a a familia i un vot fervent perque ben aviat sien els*

germans Clarà que ben junts, com sempre, la vinguin a veure".

Durant aquelles jornades olotines, tal com reflecteix el mateix setmanari, Josep Clarà hagué de desenvolupar una gran activitat personal per tal d'agrair tota l'ajuda, directa i indirecta, que havia fet possible enllestir el seu retorn. Una de les visites efectuades fou a la redacció de "El Deber", a fi de regraciar al setmanari la campanya iniciada des de les seves planes i que resultà positiva cara a conscienciar l'opinió pública olotina de la vàlua internacional de l'escultor. La "Revista Olotina", en aquells dies, donaria encara una breu informació sobre Joan Clarà: *"Segons hem llegit en la premsa diària, el Diputat carlí En Pere Llosas ha gestionat del Ministre de la Guerra l'indult necessari pera qu'En Joan Clarà, compatrici nostre i germà del eminent escultor En Josep, que aquest ultims dies hem tingut entre nosaltres i a qui varis amics obsequiaren amb un banquet intim en el local del "Centre Autonomista" el passat diumenge, servit amb exquisitat pel café-restaurant "Novetats", pugui tornar a sa patria sense que hagi de servir en l'exèrcit que com a desertor té l'obligació. Desitgem que sien fructuoses les gestions"*.

Josep Clarà es traslladaria, després de la seva estada a Olot, a Madrid per tal de realitzar, durant aquell mes de novembre i part del desembre següent, viatge d'estudis. A darrers de novembre envià una postal a Nonet Escubós des de l'Escorial (A.D. núm. 31) i pocs dies després la "Revista Olotina" assenyala que: *"Tenim notícies del nostre amic i distingit escultor en Josep Clarà, que ens saluda des de Madrid, a on es troba visitant els museus, objecte de sa "tournée" d'estudi per Espanya"*. El mateix setmanari (23), a l'acabament del mes de desembre, dona noves notícies de Josep Clarà tot indicant: *"Se troba novament entre nosaltres l'amic estimat i artista eminent en Josep Clarà, que ha vingut a passar les Festes del Nadal amb llur família, avans de sortir de nou cap a París, ahont li preparen una entusiasta arribada sos amics i admiradors. Sabem que li ha plascut molt el viatge per Espanya, havent recullit de tot arreu ahont ha anat mostres inequívokes d'estimació i aprecí. No cal dir que*

n'estem joiosos en extrem, dons festejar a un olotí, equival a festejar nostra estimada ciutat".

A partir d'aleshores escassegen, a Olot, les notícies sobre Joan i Josep Clarà. En una carta sense data, possiblement escrita pel maig de 1908, Joan interessa de Nonet Escubós un document per tal de poder prendre part en una exposició-concurs (A.D. núm. 32), tot indicant que *"El director de este asunto, me ha dicho que yo corria mucha probabilidad de alcanzar la gratificación, puesto que todo eran las recomendaciones"*. Com sol ser normal en tota la correspondència, al costat de la firma de Joan Clarà es fa constar també la del seu germà. A principi de juny, el document interessat, signat per l'alcalde Ramon Torras i Tomàs, havia arribat ja a París, tal com ho comunica a Nonet Escubós el mateix Joan Clarà, el qual evidencia, en l'escrit, preocupació per a resoldre la situació militar que li impedeix visitar Olot i la seva família (A.D. núm. 33). Aquell mateix juny Josep Clarà obté un nou triomf en la seva dedicació artística. La "Revista Olotina" (25), atenta als fets de l'escultor, indica que: *"El nostre estimat amic y genial escultor en Josep Clarà, acaba d'obtenir un nou triomf ab sa ultima creació, en l'escullit "Salón de la Société Nationale de Beaux Arts" que es aont exposen els Rodin, Bartholomé. Ingalbert, Zuloaga, etc., es a dir els mestres. De bones a primeres foren unànimes les alabances per l'estatua den Clarà y la consegüent proposta de recompensa, mes la condició d'extranger dificultava la cosa perque no's nomena "as-socie" a cap foraster, a menys de comptar cinquanta vots en el jurat; doncs be, el nostre compatrici'n reüní noranta cinc, lo que no cal dir quin triomf representa. A mes d'aixó, la comissió de compra d'obres de l'Estat ha proposat per a adquirir la seva estatua. Es per demés que diem la satisfacció que aixó'ns causa com a amics y com a olotins. Y ab quin gust li enviem la nostra més coral enhorabona desde aquestes planes, de la que'n fem per al seu germà Joan, com a la seva estimada familia"*.

Un punt important a assenyalar és que en Josep Berga i Boada, bon amic dels Clarà, col·laborava en la citada publicació olotina. No és gens estrany, doncs, que a través seu s'infiltrés als lectors tots els passos realitzats pels

escultors, com ho prova el fet que, amb anterioritat a la nota abans recollida, la "Revista Olotina" informés que la colònia espanyola a París obsequià els germans olotins amb un banquet, celebrant així els èxits obtinguts per llurs treballs exposats en el Saló d'Art parisenc. "El Ateneo" (26), revista de l'Ateneu Obrer d'Olot, en la seva edició corresponent al mes de setembre, insereix aquesta nota: *"El eminente escultor hijo de nuestra ciudad D. José Clarà, ha donado al Ateneo una preciosa cabeza de mujer escultura en yeso. No hemos de decir que se ha agradecido profundamente"*.

Notícia, aquesta, que també recull "El Deber" (27), el qual, a més, informa que *"En Clarà a instal·lat a París en la avinguda Mola-Roff una exposició d'obres importants que li han valgut grans lloances dels crítics. Segons llegim ha tingut un èxit complert, per lo que felicitem al que ja es una gloria en nostra ciutat"*. Per la seva banda "El Fluvià" (28), un altre setmanari oloti, indica que: *"El Poble Català" al fer un elogi del escultor en Joseph Clarà, diu que aquest va comensar sos estudis en l'escola de Belles Arts de Toulouse. Això no es veritat, en Clarà va comensar sos estudis en la escola de Belles Arts d'Olot, d'ahont va anarsen pel Febrer de 1897, poguent ingressar en la Escola de Toulouse, malgrat y esser el curs molt avansat. Quan va marxar d'Olot dibuixava admirablement, com ho demostra la darrera academia que feu en nostra escola, y que existeix a l'entrada de la mateixa col·locada en un quadro. Ademes modelava ja al natural ab fermesa, prometent lo que ha donat més tart. A cadascú lo que sia seu!!"*.

Gairebé pot dir-se que, quant a publicitat, Josep Clarà es trobava, en aquell any de 1908, en uns moments òptims. "La Revista Olotina" (29) pel novembre, dintre de l'espai "Notes d'Art" transcriu un comentari de "La Lluçà", de Girona, que diu: *"En una botiga de quadros de la rambla de la Llibertat hem vist exposat un precios bust de dona. Al dir que es obra del genial escultor Clarà, creiem haver fet son millor elogi"*. La mateixa publicació olotina concreta (30), pocs dies després, que *"El bust d'en Clarà a que feia referencia'l solt copiat en nostre nombre anterior, es titolat "Erato" que nostra amic ha*

ofert com a premi en els Jocs Florals de Girona".; i a continuació recull l'opinió que sobre l'obra fa "Lo Geronés", el qual assenyala que "Es una obra per demes remarcable que donat'l talent artistic y les brillants qualitats que faran triomfar definitivament en el món de l'art al nostre apreciat compatrici, qui, a l'igual que en Blay, tan alt posa'l nom de Catalunya a l'extranger".

Pel març de 1909 els Clarà adreçarien un escrit a Nonet Escubós (A.D. núm. 34), en el qual li donen "*grand merci*" per l'interès que aquest ha tingut "*en este asunto*", el qual, si bé no el citen, cal relacionar-lo amb l'indult de Joan Clarà que, en aquells dies, encara no s'havia aconseguit. En una carta signada per R. de Vargas, de Madrid (A.D. núm. 35), adreçada al Sr. Narcís Mauri i guardada en la Biblioteca Municipal d'Olot, es donen diversos detalls sobre la situació militar de Joan Clarà, i s'hi indica que tot depèn de la consideració en què es troba catalogat: desertor o pròfug, dilema, aquest, presentat en diverses ocasions sense que mai no s'obtingués una definició concreta, tal com es desprèn dels documents que abans també hem citat. Per la seva banda, Josep Clarà obtindria, aquell any, una distinció honorable: ser nomenat "*Sociétaire de la National des Beaux Arts*", amb l'escultura "*Enigma*", primera versió de la seva posterior "*Deessa*", mundialment famosa.

A principi d'aquell mes de juny, Nonet Escubós rep el telegrama (31) "*José Clarà obtingut máximo recompensa salon - Juan*", el qual seria contestat d'immediat, si bé desconeixem en quins termes. El setmanari olotí "*Ciutat*" (32), dóna compte d'aquest fet tot dient: "*Nostre compatrici l'eminent escultor en Josep Clarà, resident a París, ha sigut novament distingit, com prova n'es el telegrama que rebé la familia Clarà y que diu "Josep obtingut primera distinció saló - Joan". La falta de detalls no ens permet avui ésser més extensos, però vagi quant menys nostra felicitació als qui amb son talent enalteix son bressol y tambe sa familia*".

D'aquella notícia, fins i tot se'n féu ressò la prestigiosa revista "*La Ilustración Artística*", la qual reproduí en les seves pàgines una fotografia del jove escultor que "*en-cuéntrase en París perfeccionándose en el arte difícil de*

la escultura". El document epistolar arribat a Olot entorn del fet (A.D. núm. 36), adreçat al Sr. Escubós, és també prou interessant, ja que els Clarà afirmen —cal tenir present que les cartes sempre, llevat de determinades excepcions, estan escrites per Joan, però signades pels dos— que consideren un deure informar la ciutat d'Olot del mèrit obtingut, explicant, també que gràcies als documents enviats en el seu moment, Joan Clarà s'ha fet amb el concurs de gravador, aconseguint entre dos i tres mil francs, xifra veritablement important en aquells dies.

Pocs dies més tard, concretament el 21, Josep Clarà, des de Berck Plage, agraeix (A.D. núm. 37) personalment al Sr. Escubós l'interès demostrat pel seu triomf, indicant que és possible que realitzi un viatge a Grècia per tal de *"delectarme i admirar les relíquies de la gran època antiga"*. Aquesta definició demostra, ens sembla, la tendència clàssica de l'escultura per ell realitzada durant tota la seva vida. El document, a més és important perquè desvetlla un sentit reposat de la personalitat de l'escultor i, dada que cal destacar, és redactat en català, cosa que no havia succeït amb anterioritat, si més no pel que fa a la documentació aquí aportada.

Pel juliol, a París, Josep Clarà és homenatjat. El setmanari "Ciutat" (33) ho informa als seus lectors d'aquesta manera: *"Dissabte de l'altra setmana en un dels principals hotels de París, amics i admiradors de l'eminent escultor olotí en Josep Clarà obsequiaren amb un esplendit banquet al nostre amic, ab motiu del darrer triomf obtingut. Hi assistiren a mes dels organitzadors y obsequiants, influents personalitats de tota classe de estaments y representants de diferents nacionalitats. L'alegria hi brolla franca y espontània, pronunciant-se al final entusiastes brindis, encaminats tots ells a enaltir el compatriota nostre, avui ja de fama mundial. Durant la festa, ademés del telegrama dirigit a l'Alcalde, transcrit en l'extracte de la sessió, s'acordà dirigirne un a la família que diu "Reunits banquet admiradors Clarà felicitem llur família - Angel Guerra"*.

El telegrama a què fa menció aquesta nota, el dona a conèixer "Ciutat" en l'apartat en el qual es comenta la darrera sessió de l'Ajuntament olotí. Diu el text: "Arcal-

de - Olot - Espanya - Reunits fraternal banquet moments (?) oficial espanyol-francès representants prempsa admiradors Josep Clarà festejar son triomf saluden vila natal notable artista - Ors y prempsa". Francesc Vayreda i Carrera (34), aleshores alcalde d'Olot, va contestar d'immediat: "Ors y prempsa - Agraeixo salud admiradors Clarà notable artista honra població natal - L'arcalde Vayreda".

Per l'agost d'aquell mateix any Josep Clarà envia nova carta (A.D. núm. 38) al Sr. Escubós, en la qual (després d'indicar la seva bona disposició per tal de contribuir a la tòmbola que s'organitzava en benefici del Museu-Biblioteca d'Olot, indicant a la vegada que disposa d'un estudi d'home nu per oferir al Museu) fa un petit comentari sobre la Setmana Tràgica, assenyalant que *"les opinions més ben fundades i més imparcials son les que donen els Alemanys"*. I continua dient que *"a París i reina molta quietud, pro el progrés de l'aviació esta fent una fressa que ho arribarà a capgirar-ro tot"*, frase que ens descobreix un Clarà conservador, amant d'un ordre, d'una manera de fer i de pensar que expressarà en les seves obres escultòriques, fins a la seva mort. És evident que Josep Clarà, prescindint dels corrents innovadors, va mantenir-se fidel a si mateix, dintre d'un academicisme que ja havia arrelat en ell en plena joventut.

A partir d'aquí, s'obre un parèntesi biogràfic que ens impedeix aportar dades documentals i de premsa olotina, per tal com aquesta mateixa base informativa no dóna a conèixer, durant llargs mesos, notícies relacionades amb els Clarà. Del 6 de juliol de 1910, però, ja en coneixem un document (A.D. núm. 39), enviat a Nonet Escubós, en el qual ambdós germans demostren estar disposats a enviar altres obres per ells creades, amb destí al Museu-Biblioteca d'Olot. Al mes següent, per l'agost, Josep Clarà obté la Primera Medalla de Bronze en l'Exposició Internacional de Bruselles. Joan Clarà informa del fet al Sr. Escubós en carta (A.D. núm. 40) datada el dia 20, perquè com diu ell *"saben el gran interes que Vd. y demés amichs se dignen prodigar-nos, els comunico à tots am gran plaer aquest nou triomf de la terra"*. Immediatament un telegrama de felicitació, signat pel Sr. Escubós, va sortir cap

a París. La premsa olotina se'n faria ressò els primers dies de setembre. "Ciutat" (35) informa dient: *"Olot s'ha enlairat un xic més encara en el món artístic, mercès al talent dels preclars fills seus, els eminents escultors Blay y Clarà, orgull de sa patria. Ningu sab l'entusiasme que'ns ha produït la nova de que en l'Exposició de Brusselles ambdós artistes han obtingut els primers premis"*.

Coincidint amb les festes de la Mare de Déu del Tura, Josep Clarà va traslladar-se a Olot, on se li oferí un banquet tot reconeixent els mèrits de l'artista. Hem de recórrer una vegada més al setmanari "Ciutat" (36) per a obtenir informació sobre aquest homenatge. En la seva edició corresponent al dia 18 de setembre, dintre la crònica municipal, indica que a l'Ajuntament es llegí una comunicació dels Srs. Berga, Danés i Obrador en la qual interessaven la cessió del Teatre Principal a fi i efecte de celebrar-hi un àpat en honor de Josep Clarà. S'hi accedi i es demanà, a més, que hi assistís l'alcalde. Ensenms oferiren la Banda Municipal per a amenitzar l'acte. En una altra secció, "Ciutat" concreta que *"Al C.N.R. s'ha obert llista de subscripció banquet que uns quants olotins han organitzat en obsequi al nostre illustre amic l'escultor en Josep Clarà, que tindrà lloc avui al vespre al Teatre Principal. Quants socis desitgin inscriures poden donar avis al conserje abans de migdia. El preu del cobert es de sis pessetes"*.

A la setmana següent, el setmanari (37) dóna detalls d'aquell sopar: *"Tal com s'anuncià, diumenge al vespre tingué lloc el banquet que per a obsequiar al gran Clarà se serví per la casa Erasfi (a) Resplandis a la platea del Teatre Principal. Hi hagueren un centenar de comensals, sentant-se a la dreta de l'eminent festejat el Sr. Soler, Batlle de la ciutat nadiua d'en Clarà, y a l'esquerra el Sr. Berga, mestre que havia sigut de qui avui honra a la seva patria. Al final del sopar el Sr. Arcalde pronuncià un sentit parlament, contestan-lo en Clarà llegint amb visible emoció unes quartilles en les que s'exterioritzava l'agraïment seu envers els qui tant el volen. Entre els antics amics dels germans Clarà sembla que ha nascut l'idea d'obsequiar-lo altra vegada amb un modest àpat, potser en alguna font, quan retorni de Madrid, a on se*

dirigi nostre bon amic el dilluns, a l'objecte de comensar els treballs pera portar a cap la construcció d'un monumental panteó que deu aixecarse en el cementiri de dita capital".

Un mes després el mateix setmanari diu (38): *"Altra vegada tenim la satisfacció de donar compte dels progressos que en llur carrera artistica fa el nostre eminent Josep Clarà. En l'exposició de Belles Arts de Madrid li ha sigut adjudicada la primera medalla de la secció d'escultura. Y ha sigut proposat per a l'honrosa condecoració de l'Orde d'Alfons XII, a instancia del Sr. Benlliure. Notra efusiva enhorabona, que fem extensiva a llur familia, especialment al seu germà Joan".*

L'obra premiada a Madrid era, precisament, la "Deesa", l'escultura més representativa de l'art de Clarà. A començaments de novembre, "Ciutat" (39) dona compte que a Madrid s'ha celebrat un banquet en honor de Clarà, al qual assistiren destacades personalitats de la vida artistica i politica, entre ells Pere Llosas, Miró, Manent, Plaça i Josep Zulueta. "El Deber" (40), a mitjan d'aquell mateix novembre, informa que: *"De retorn de Madrid es a Barcelona nostre genial escultor en Joseph Clarà, ahont hi passarà alguns dies ans de tornar a nostra ciutat de pas cap a Paris. Segons llegim a "La Veu de Catalunya", vol concórrer ab abundancia de treballs a la Exposició Internacional de Belles Arts que s'anuncia pera l'any que ve, a la Ciutat Comtal".*

Josep Clarà, efectivament, va arribar a Olot el dimarts dia 29 de novembre. La seva estança s'allargà fins després de les festes de Nadal, i marxà d'Olot —segons s'especifica en els mitjans informatius olotins— el dia 27 de desembre. "Ciutat" (41) indica, en la seva edició del dia de Cap d'Any de 1911, que *"Dimarts retornà cap a Paris el nostre bon amic i eminent compatrici D. Josep Clarà després d'havernos donat el gust de passar una temporada, massa curta per cert, entre nosaltres. ¡A reveure, amic Pep, y mentres tant fem vots pera que aviat pugui tornar a sa patria nativa, junt ab els seus estimats germans Joan y Lluís, als qui desitgem estrényer en nostres brassos, sobre tot el primer, que ja fa tants anys que no hem vist".*

Del 25 de febrer al 12 de març de 1911 es va celebrar en el "Fayans Català", de Barcelona, la segona exposició del "Saló de les Arts i els Artistes", en el qual presentaren obres Josep Aragay, Ricard Canals, Ramon Casas, Joan Colom, Feliu Elias, Enric Galwey, Francesc Gali, Pau Gargallo, Francesc Labarta, Joan Llimona, Josep Llimona, Joaquim Mir, Isidre Nonell, Xavier Nogués, Iu Pascual, J. Torres-Garcia, Joaquim Sunyé, Ismael Smith i Josep Clarà. Un repàs al catàleg de la mostra (sortosament guardat en la Biblioteca Municipal d'Olot) ens demostra com Clarà era el que es cotitzava més alt de preu: cobrava 300 ptes. per uns estudis, mostrant ja una valoració de l'obra pròpia que, l'escultor, consideraria en tots els moments de la seva vida.

A l'abril d'aquell mateix any, el mateix setmanari (42) donava compte que el nom d'Olot s'havia enlairat de nou gràcies als escultors Miquel Blay i Josep Clarà, els quals havien triomfat *"entre els artistes del mon"* a Santiago de Xile. De totes maneres el fet més destacable d'aquells mesos era la celebració de la VI Exposició Internacional d'Art, de Barcelona, en la qual es disposava a participar Josep Clarà. El setmanari "El Deber" (43), recull aquesta notícia dient: *"A Barcelona s'ha inaugurat la VI Exposició Internacional d'Art quin conjunt, segons les impressions dels periodics, no es pas tot lo notable que deuria. Olot hi està ben representat ab en Clarà, qui sembla qui constitueix la nota mes sobressortint ab ses obres exposades en sala especial, si be un ric migrada; y en Vayreda de bona memoria a n'el que tambe s'ha dedicat una sala especial. D'en Clarà podem dir que compta les victories per les seves exposicions, doncs a Paris recentment ha causat sensació ab ses produccions exposades al Saló de les Arts; y a Roma corren ja vents de triomf ab sa exposició en la secció espanyola, pròxima a inaugurar-se en l'Exposició del Centenari"*.

Els bons auguris, però, no arribarien a consolidar-se. El Premi d'Honor no seria pas per a Josep Clarà perquè, tal com reflecteix el setmanari "Ciutat" (44), amb data 28 de maig, *"Degut a les envejes de molts artistes no s'ha concedit la medalla d'honor en la exposició de Barcelona, al nostre amic Sr. Clarà. A la protesta de la premsa bar-*

celonina hi adjuntem la nostra més ferma, avinentant al nostre amic que no fassi cas de lo succeit y que pensi que es una continuació de lo de Madrid. ¡Res!, coses d'Espanya, d'aquella Espanya de la que en Clarà n'està tan gelòs".

El Premi d'Honor es va concedir al pintor anglès Shannon no sense produir-se, en la decisió, serioses controvèrsies entre els components del Jurat. Josep Llimona, que n'era membre, s'indignà (45) profundament en vista d'unes votacions, les quals, malgrat el seu parer contrari, hagué d'acceptar-ne el resultat. La transcendència d'aquella decisió va estar gran. La premsa, que donava per segura la victòria de Josep Clarà, no acceptà el veredict del Jurat i clamà, amb tota la seva força d'influència pública, per reparar la injustícia que s'havia fet a l'escultor olotí, donat que —tal com recollia "La Publicitat"— *"L'èxit de l'Exposició correspon a en Josep Clarà. La seva obra és la més gran, la més noble, la més perfecta y la més bella. Exponentiament el públic, desfilitant per la seva sala li ha concedit ja'l premi d'honor"*.

En vista d'això, en un intent d'apaivagar les fortes crítiques que rebia, el Jurat es va veure obligat a donar a Clarà el Gran Diploma Extraordinari de l'Exposició. Amb tot, la recompensa no es considerà suficient i va motivar l'organització d'un acte de desgreu que fou encapçalat per les més rellevants personalitats de l'art i de les lletres de Barcelona. L'àpat d'homenatge va celebrar-se a la Maison Dorée, de la Ciutat Comtal, amb nombrosa assistència de comensals. Joan Maragall s'associà a l'acte i llegí el seu "Brindis a Josep Clarà", expressant en el poema l'estima que professava per l'escultor olotí. Diu així:

*"Amichs, es hora de que beyre en mà
li fèm la ofrena y le retèm lloança
en aquest nostre escotorit germà
que'ns es tornat d'aquella dolça França.
Quan ell partí ab el raig de sol al front,
encar dormian en la fosca entranya
del dur macís, les formes que ara son,
llur són de pedra al flanch de la montanya.*

*I ell les anà una à una desvetllant;
 desemboyrà ab mans fortes y amoroses
 el llim de pedra tot al llur voltant:
 I elles apareguèren somnïoses
 amb el somris que, arreu hon naixent ván
 tenen les coses se sentir's formoses.
 Son germanes d'aquelles immortals
 filles del nostre mar al altra banda;
 mes d'aquell temps no ohiren les senyals
 y perderen llavors la dolça tanda.
 Y ara á la veu del nostre evocador
 s'han alsat á la llum, y se les troba
 ab aquella mateixa serenor
 del geni antich, pro ab una tendror nova.
 Ell les há dutes com exemple aquí
 del sol possible d'un reviure noble
 ab elles sembla haver'ns vingut a dir:
 "Catalunya, assemblartelsi ó morir!",
 -Germà, has sigut profeta del teu poble.*

El setmanari "El Deber" (46), en la seva edició del dia 10 de juny informa als seus lectors de l'esdeveniment tot indicant: "El passat divendres se celebrà a Barcelona el grandios Homenatge a n'en Josep Clarà. La intel·lectualitat de la Ciutat comptal voltà en la taula de la Maison Dorée a nostre gran escultor qui estava acompanyat de son venerable pare y de son germà que tant temps estava allunyat de sa patria. A l'hora del brindis en Joan Maragall, el vibrant poeta va llegir una preciosa poesia que despertà grans entusiasmes y que no publiquem per manca d'espai. En Joseph Llimona, el defensor d'en Clarà, dintre del Jurat de Recompensa, tambe brindà i ab paraules emocionantes recordant la difícil ascensió en els camins de l'art, de l'homenatjat y el xardorós triomf obtingut. En Clarà va contestar agraïnt l'obsequi. Entre la nombrosa concurrència hi havia representants de nostre Ajuntament y de "Las Artes Religiosas". Reinà gran animació seguint aquell per a Josep Clarà un dia de gran gloria".

Aquell "Brindis a Josep Clarà", el reproduí autogràficament l'escultor en unes cartolines expressament confeccionades, signades pel mateix Joan Maragall, en les

quals hi havia un espai destinat a dedicatòries. En aquell mateix mes de juny, amb l'expressió "*a mon car amich Josep M. de Garganta*", una d'aquelles cartolines fou enviada al poeta nat a Sant Feliu de Pallerols que residia, des de molt jove, a Olot. La correspondència entre ambdós era freqüent en aquella època i, amb data 28 de juliol, l'escultor escriu (A.D. núm. 41) al polígraf tot anunciant-li l'oferiment d'un dibuix original seu per al Certamen Literari-Artístic olotí, que figurà en el cartell de l'any següent, i destinat a premiar "*una melodia pera piano sobre un tema català*", segons indicació del mateix Clarà. D'aquesta amistat Clarà-Garganta, queda el poema "Josep Clarà", que possiblement Josep M.ª de Garganta escrigué durant aquells dies.

*"Lluny de sa pàtria com la fulla al vent,
en cerca de les aures de Lutècia
marxava, ignot, l'artista adolescent,
que en sos ulls dúia un raig del sol de Grècia.
En el recés de son taller ombriu,
feliç hereu de les bellesa helena,
renova d'una art gràcil i serena
les pures línies i el vigor natiu.
I en lluita amb la matèria sense treva,
autodidacte de l'antiga norma,
ja mestre el pelegrí d'un jorn s'eleva
sobre son temps, senyorejant la forma".*

A començaments de juliol Clarà va sofrir un accident que l'impediria, durant una temporada, exercir com a escultor. La notícia l'hem extreta d'"El Deber" (47), el qual diu: "*Nostre eminent compatrici en Josep Clarà, va sofrir a la tarde del passat dissapte una sensible desgracia. Tot passejant per la secció marítima del Parch de Barcelona, al saltar un dels demonts del trenca onades va fer-ho ab tant mala sort que es causà la fractura del bras esquer. Fou degudament auxiliat y traslladat a la clinica del Dr. Raventós, ahont se li van comensar les cures necessaries. Afortunadament l'accident no tindrà altres conseqüències que un cert temps de curasió, ab les seves corresponents molesties. Desitgem al nostre volgut amich que aquest temps sigui ben curt, y que promptament el poguem veura entre nosaltres, com segurament*

ja hi seria a no haver estat l'accident que l'ha retingut a Barcelona".

El mateix setmanari (48) informaria, quasi un mes més tard, concretament el 19 d'agost, que Josep Clarà, quasi recuperat, es disposava a passar uns dies a la seva ciutat nadiua. *"El Deber" diu que "Procedent de Barcelona divendres a primeres hores de la tarda va arribar en aquesta al nostre bon amic l'eminent escultor D. Joseph Clarà. Varen anar a rebre en el Parque molts dels seus amics olotins y forasters. En Clarà pensa estarse aquí fins a finals de setembre y a llavors s'entornarà a París per a donar forma plàstica a alguns projectes concebuts d'obres escultoriques que un cop executades segurament resultaran obres mestres. Al donar la benvinguda al nostre gran compatrici desitgem que la seva estada entre nosaltres li sigui ben agradable. Esta ja quasi ben restablert de la fractura de la munyeca esquerra que desgraciadament sofri a Barcelona. Ben arivat".*

En els Jocs Florals olotins, celebrats anualment coincidint amb les Festes de la Mare de Déu del Tura, uns estudiants de Vic concorregueren, en aquell 1911, al certamen literari, dos dels quals, Isidre Castells i Manuel Brunet (49) hi resultaren premiats. Cal notar que aquells xicots, com sigui que cursaven estudis eclesiàstics, foren encomanats a Josep M.ª de Garganta per tal que, durant llur estança a Olot, vetllés per ells. El poeta, donats els vincles amb el món artístic i intel·lectual oloti, els presentà a diverses personalitats, entre ells a Josep Clarà, amb el qual encetaren amistat. Dies més tard, finida la Festa Major d'Olot, l'escultor va visitar Vic, essent atès per aquells estudiants que havia conegut feia ben poques diades. Manuel Brunet i Solà li serví d'amfitrió, car així es desprèn de la carta que aquest (A.D. núm. 42), amb data 24 de setembre, envià a Josep M.ª de Garganta. Aquest escrit, certament interessant, ens parla de les passes fetes per Clarà a la capital d'Osona, així com del seu pensar sobre l'art que va poder contemplar en aquella ciutat, o sigui les muralles, la catedral, el temple romà, etc. Brunet, en aquest seu escrit al poeta, ens sembla que aporta gran nombre de dades per a l'estudi humà de l'escultor oloti. De la sortida d'Olot, de Clarà se'n féu ressó

el setmanari "Ciutat" (50), el qual indica que *"Dijous marxa cap a París per a reemprendre de nou la seva tasca triomfant, l'eminent escultor Josep Clarà, després d'haver passat llarga temporada a Catalunya, molta part entre nosaltres. L'amic Clarà ja quasi no se sent de la trencadura que, a la munyeca sofri en la estada a Barcelona, la que ens plau. Salud, gloriós olotí, y fense particeps als vostres bons germans"*.

A partir de llavors escassegen les informacions que, sobre els germans Clarà hem pogut obtenir. Pel març de 1912, Josep Clarà escriu a Nonet Escubós (A.D. núm. 43) proposant deixar al Museu d'Olot, amb caràcter de dipòsit, les escultures "La Deessa" i "Crepuscle", per tal de *"procurar-me el plaer de poguer contribuir, à la mïde de les meves forces, al desarrollo del nostre petit museu de cultura qui ab tan d'amor van formant vostés"*. El 6 d'abril és Joan Clarà qui (A.D. núm. 44), després d'indicar que el seu germà s'ha desplaçat a Bèlgica dona nous detalls sobre la tramesa, des de Roma, de les dues obres. Es presentaren dificultats, ja que, el 8 de maig, fent referència a una carta que no hem pogut aconseguir, el mateix Joan Clarà envia una postal (A.D. núm. 45) en la qual indica que, per simplificar dificultats duaneres les dues obres s'han enviat a Madrid, en comptes de Barcelona, com inicialment s'havia previst.

El 23 de maig, des de la "Comisaría Regia y Delegación del Gobierno de S.M. en la Exp. Internacional de Arte. Roma", de Madrid, s'escriu (A.D. núm. 46) a Josep Clarà deint que, d'acord amb els seus propòsits, s'envien els guixos de "La Deessa" i "Crepuscle" al Museu olotí. El Secretari d'aquest organisme, Sr. Joan Comba, escriu també cinc dies després a Nonet Escubós donant-li compte que el transport de les dues obres de Josep Clarà s'ha ja realitzat (A.D. núm. 47). El dia 8 de juny, el mateix Josep Clarà testimonia el condol a Nonet Escubós, amb motiu de la mort de la seva mare, i li confirma la tramesa feta des de Madrid amb destí al Museu d'Olot, indicant que en el cas que les escultures hagin arribat deteriorades es compromet a arranjarles ell mateix quan, per la tardor, visiti la seva ciutat nadiua (A.D. núm. 48). Per aquells dies, però, les dues obres arribaven a Olot, car el dia 10,

la Junta de Govern del Museu-Biblioteca escriu (A.D. núm. 49) al Sr. Comba dient-li que havien arribat sense cap desperfecte, adjuntant-ne l'endemà, en nou escrit (A.D. núm. 50), el resguard.

Josep Clarà, en aquelles diades, havia aconseguit un dels més preuats guardons internacionals. El setmanari "Vitalitat" (51), amb un cert retard, se n'ocupa tot dient: *"El nostre amic y compatriç, el celebre y mundialment conegut escultor Clarà, acaba d'obtenir en la Exposició Internacional d'Amsterdam la medalla d'or o siga la més alta recompensa que podia otorgarse. Actualment en Clarà se troba a Amsterdam y es molt felicitat pel seu triomf, a quines felicitacions unim la nostra ben coral y efectiva"*. El mateix setmanari (52), dóna compte d'un altre fet, potser més anecdòtic que important sobre Josep Clarà: *"Dimarts d'aquesta setmana ens fou permès contemplar una verdadera obra d'art, propietat de la família Clarà, y regalo de son fill Josep. Dita obra, que es el retrat al oli, del gran escultor olotí, fou pintada pel celebre pintor madrileny Mezquita, qui guanyà a l'exposició de Bruselles, la medalla de pintura, a l'ensem que guanyà en Clarà la d'escultura"*. En aquell mateix número, en una altra secció, la publicació olotina afegeix, encara que: *"Y sabem també per bona tinta que els no menys mundialment coneguts escultors, tambe olotins, els germans Clarà, tenen aiximateix vius desitjos de venir tots. Lo que no saben es que al Ajuntament s'hagi presentat cap proposició per cap concejal, encaminada a celebrar aquestes visites ab alguns festeigs, ni que cap agrupació ni entitat de les que podriem dir artistiques, hagi tingut reunió preparatoria a fi d'homenatjar, com se mereixen, a n'aquests germans nostres quina celebritat es pregonada per tot el món"*. Era una insinuació al proper atorgament municipal de Fill Predilecte d'Olot a Josep Clarà? Es possible, encara que no podem pas confirmar-ho.

En tot cas la notícia més rellevant d'aquell mes de juny era referida a Joan Clarà. Per fi era possible, en un termini de temps veritablement curt, obtenir autorització per tal de poder retornar a la terra d'origen. Quan aquest, el dia 20 de juny, escriu (A.D. núm. 51) a Nonet Escubós, li assenyala que *"Si era necesario yo podía hallarme en*

Cataluña en la primera mitad de Julio, antes me seria difícil a causa de una escultura que no puedo abandonar". El desig, llargament esperat, sols quedava supeditat al pagament de 1.500 ptes. que la Diputació de Girona havia ja destinat a la seva redempció. A l'organisme provincial, però, no corrien vents gaire favorables a desprendre's d'aital quantitat monetària. En Josep Clarà ho coneix i ho expressa al Sr. Escubós en la carta (A.D. núm. 52) que li envia el 22 de juny, redactada en un to defensiu envers el seu germà i de crítica envers la Diputació, escrit en el qual no pot evitar d'indicar que "*Jo comprench molt bé qu'és discuteixin els pressupostos y que's busqui la rahó dels gastos d'un govern ò d'una diputació, pró qu'es trenqui el respecte de la paraula donada y la consideració dels que, ab tan bona fe obraren sense ésser portats per altra interes que l'amor pur pel llur país, aixó no ho arribo á comprendre*".

En Joan Clarà, també evidència els mateixos sentiments en la carta que adreça a Nonet Escubós el dia 2 de juliol (A.D. núm. 53). Es més: diu fins i tot que, si la Diputació no vol fer-se responsable dels acords que havia pres feia anys, ells prendan "*las notas que el caso requiere y pagariamos de nuestra caja esta mezquindad que estabamos en derecho de creer que la Excm. Diputación entregaría con el corazón y a manos abiertas*".

Tot el referent a la Diputació no va pas solucionar-se, però gràcies a les gestions portades a terme, entre elles les de Nonet Escubós, en Joan Clarà trepitjava Olot, després de tants anys d'exili, a darrers del mes d'agost següent. "Vitalitat", el setmanari olotí, citat ja diferents vegades, en el número corresponent al dia 24 d'aquell mes (53), diu: "*Després d'una llarga serie d'anys d'ausencia ha retornat a Olot, sa patria nadiua, el gloriós compatri-ci en Joan Clarà, germà d'en Josep, l'eminent escultor, y d'en Lluís. Segons noticies dintre de pocs dies la familia Clarà tindrà el goig de veure reunida tota la familia y Olot la de tenir en son si els tres germans Clarà (que passen el nom humil de sa petita patria pel món de l'art), car en Josep y en Lluís arribaran dintre poc. Felicitem de tot cor a llur familia y desitgem a n'en Joan y n'els altres com hi sien que guardin no més que bells*

records de l'estada entre nosaltres, desitjant que sia lo més llarga possible".

El dia 27 d'agost d'aquell 1912, l'Ajuntament, en la seva reunió plenària, va atorgar el títol de Fill Predilecte d'Olot a Josep Clarà (54). En l'Acta hi consta el nomenament amb els següents termes:

"...Igualmente fue leida la siguiente proposición: "Excm. Sr.: El suscrito, Alcalde Presidente haciéndose eco del unánime ó común sentir de todos los habitantes de esta Muy Leal Ciudad é inspirado por los anhelos de la Junta de Museo y Biblioteca, cree no es posible demorar por más tiempo la exteriorización de ciertos actos para testimoniar los naturales sentimientos de respeto, aprecio y admiración que merece a su pueblo nativo el laureado e insigne artista D. José Clarà y Ayats.=Muchos pero muchísimos son los hechos que justifican y pregonan la fama y reputación artística del Sr. Clarà que de reseñarlos detalladamente seria trabajo de alguna consideración, más como se hallan al alcance no solamente de sus convecinos sino del pueblo español y hasta del mundo entero, huelga en concepto del suscrito todo esfuerzo para inclinar el ánimo de los señores Concejales ya que nadie mejor que ellos conoce las múltiples ocasiones con que el Excmo. Ayuntamiento ha tomado acuerdos para elevar su felicitación al Sr. Clarà con motivo de los numerosos premios y distinciones de que ha sido objeto en Paris, Amsterdam y otras ciudades.=Así, pues, para llevar a la práctica lo que anteriormente se ha insinuado, tiene el honor de proponer al Consistorio lo siguiente: =Primero: =Se sirva declarar Hijo Predilecto de esta Muy Leal ciudad de Olot al eximio patricio D. José Clarà Ayats.=Segundo: =Hacer entrega al mismo de un artístico pergamino como titulo a tal proclamación.=Tercero: =Que en la casa donde nació se fije una lápida conmemorativa de tan feliz acontecimiento.=Cuarto: =Dar su nombre a una de las calles de la ciudad, previo informe de la Comisión instituida por acuerdo de 24 de Octubre de 1901.=Quinto: =Interesar el generoso concurso y valimiento de todos los Centros, Sociedades y del vecindario en general para que al cumplimentarse los precedentes extremos, se imprima la brillantez y esplendor debidos a la elevada

significaci3n de los mismos.=Ello no obstante S.E. se servir3 resolver lo que estime m3s procedente.=Casas Consistoriales de Olot, a veinte y seis de Agosto de mil novecientos doce.=Juan Meroles". Tomada de momento en consideraci3n y declarada de urg3ncia, varios Se~ores concejales emitieron diversos conceptos encomi3sticos para el laureado artista Sr. Clar3, siendo dicha proposici3n unanimente aprobada despu3s de hacer notar los se~ores Roura y Bol3s con motivo de insinuarse la calle que podria llamarse de Clar3 que no era conveniente la sustituci3n de los nombres de las de San Rafael y de San Miguel por ser las de entrada y salida de la poblaci3n..."

Immediatament Nonet Escub3s envi3 a Josep Clar3, hostatjat en aquells dies a can Mayoral, del c/. Colom, de Barcelona, el seg3ent telegrama: "*Junta Museo envia entusiasta felicitaci3n fausto motivo nombrado hijo predilecto esta ciudad por Excmo. Ayuntamiento - Vice-presidente".* Tres dies despr3s, des d'Olot, Josep Clar3 li agraeix per carta (A.D. n3m. 54) la felicitaci3 tramesa. D'aquelles jornades olotines en sabem molt poc car tan sols "Vitalitat" (55) es limita a dir que "*Des de fa alguns dies que es troben entre nosaltres els benvolguts y estimats compatricis els germans Clar3, Joan, Josep y Llu3s, de quina agradable companyia disfrutarem encara alguns dies m3s, pu3g el 22 del corrent en Josep te d'estar a Paris, per reclamarlo alli les sebes ocupacions y compromisos".*

Les decisions municipals que entorn a Clar3 s'havien pres, no es portaren pas a terme d'immediat. Quant a donar el nom de l'escultor a una de les vies p3bliques de la ciutat, res no es decid3 fins al 25 de setembre de 1914, quan l'alcalde Eveli Barnadas i Vila, sign3 un edicte indicant que, a partir de llavors, la Plaça de Catalunya passava a denominar-se de Clar3. A l'any seg3ent, 1915, 3s quan s'encarreg3 a Celest3 Devesa la l3pida per a col·locar-la a la casa del carrer de Sant Rafel on l'escultor havia nascut. Mestrestant, aquell any de 1912, tan important per a Joan (per haver obtingut l'indult) com per a Josep (guardonat a Holanda i distingit a Olot) acabaria encara amb el problema plantejat per la Diputaci3. Aix3 es despr3n de les cartes que Joan Clar3 enviaria al Sr. Escu-

bós els dies 21 de Novembre (A.D. núm. 55) i 21 de Desembre (A.D. núm. 56), assumpte del qual desconexim per ara el resultat final, però que esperem desvetllar en una altra ocasió.

APÉNDIX DOCUMENTAL

Paris 8 Septiembre 04

Sr. Dr. J. Gelabert

Muy querido amigo:

Al recibir su atenta carta me fué imposible ir el mismo día en casa Logan, pero fui ayer 7 y me dijeron que mandarian su pedido por correo recomendado y que para mas seguridad de los 3 paquetes, mandarian uno cada día esto es; el 7, 8 y 9. No dudo que al recibir la presente habrá ya recibido uno, incluso le mando la factura que cuando Vd. creerá conveniente podrá pagarla a mis padres.

Tenemos unos amigos americanos muy dignos, los cuales tienen un hijo de 7 años que tiene una inteligencia extraordinaria, pero no habla, a lo menos muy poco. Segun los mas grandes medicos de Europa tiene algunas facultades mentales que no son desarrolladas, pues yo les he hablado del doctor Cajal de Madrid, y es por esto que escribo y pido a Vd. si puede darme algun detalle sobre dicho Sr., y sobre todo, si la reputación que le acuerdan, es justa, si fuera tan capaz como dicen por enfermedades de cerebro, la familia en cuestión iria a Madrid sin pérdida de tiempo, repito que le quedaremos muy agradecidos si Vd. puede darnos verdaderos datos sobre dicho doctor Cajal. Si no le molesta mucho, cuanto antes mejor, (Puesto que abuso de su bondad), voy a molestarle con un recado muy urgente por el Sr. Llosas.

Lo cual es que todavia tenemos el *Ertasis* en Madrid, pues antes de mandarla de nuevo por Paris, hemos pensado que sería mucho mejor puesto que ya es dentro España hacer presente de dicha obra a la Exma. Diputación de Gerona en reconocimiento de lo que con tanta bondad hace para nosotros. Sin duda el Sr. Llosas no podrá pronunciarse solo, es decir, sin la opinión de los demás miembros de la comisión, pues si pudieramos saber una respuesta antes de 30 del presente le agradeceríamos mucho, porque despues de esta fecha la estatua debe salir del palacio de Madrid a causa de una exposición que hay el mes de Octubre.

Si la comisión acoge bien este cordial ofrecimiento tendrán la bondad de decirnos si es la misma Diputación quien se ocupará de los gastos de transporte. La caja existe ya en Madrid.

Con el Extasis hay un busto que yo hice de mi hermano que quizás sería interesante guardarlo lo mismo que la estatua como documento biográfico.

Si nos permitimos hacer estos ofrecimientos es porque los maestros de Paris nos han manifestado que dichas obras serian siempre consideradas (el Extasis) como una de las mejores del Salón de Paris de 1903 (esto sea dicho sin pretensiones lo digo á Vd. que ha tenido ocasión de ver algunos periódicos de aquella época).

Con saludos a todos nos reiteramos sus amigos y servidores.

J. JUAN CLARA

Document procedent de l'Excma. Diputació Provincial de Girona. Consta anotat en ella "Clarà. Oferiment de l'estàtua "Extasis". 1904".

Al Sr. Diputado prval. D. Pedro Llosas

A D. Juan Clará

A la Contaduria

Septiembre 1904

La Cmón. proval. en sesión del día 13 del actual acordó lo que sigue: "Diose cuenta de una carta de Don Juan Clarà desde Paris con fecha 8 del actual dirige al Sor. Gelabert, en la que además de varios asuntos particulares encarga a dicho Sor. que participe al Sor. Diputado D. Pedro Llosas que la estatua "Extasis" y un busto de su hermano que actualmente estan en Madrid puede ofrecerlos á la Dipon. proval. en agradecimiento de las buenas disposiciones para con los hermanos Clará, y caso de aceptar dichos ofrecimientos, de manifestar si la Dipon. se encargara de los gastos de transporte, cuyos trabajos han merecido de Maestros de Paris elogios y sido considerados como de los mejores del Salón de Paris de 1903. La Cmón. proval. en su vista acuerda aceptar con mucho gusto el ofrecimiento del Sor. Clarà dandole las

mas expresivas gracias por su testimonio de gratitud a la Corporación y conferir al vocal de esta Corción Sor. Llosas el encargo para que cuide del envío de las dos expresadas obras desde Madrid á esta capital, satisfaciendose los gastos de transporte y demás que dicho envío ocasione con cargo al capo. de Impr. del presupuesto proval. en ejercicio.

Lo que se comunica a V. para su conocimiento y satisfacción.

Dios

Lo que se comunica a esta Contaduria para su conocimiento y demás efectos.

Gerona

(firma ilegible)

Esberrany guardat i facilitat per la Diputació Provincial de Girona.

Sr. D. JUAN y D. JOSE CLARA
PARIS

Mis distinguidos y apreciados compatriotas: tengo el gusto de adjuntarles las dos peticiones de indulto que despues de firmadas respectivamente por Vds., tendrán que presentar al Sr. Consul de España en esa para que dé a las mismas el curso que les corresponda.

Será conveniente soliciten de dicho Sr. Consul recibo ó certificado de presentación de los indicados documentos; pues mientras se tramita el indulto no podrian ser detenidos, ni aun en España.

La condición de Vds. no es enteramente igual por haber incurrido D. Juan en el delito de deserción simple y tener la consideración de simple prófugo D. José. No obstante abrigamos la intima confianza seran los dos resueltos favorablemente por estar comprendidos en el art. 148 de la vigente Ley de reemplazos a cuyos mozos se refiere la gracia de indulto publicada recientemente.

Con mi cuñado Llosas consultamos el caso ayer en Gerona abundando en el mismo sentir y escusamos decirles merece su asunto la mayor predilección é interes, no dudando que el exito coresponderá a nuestros vehementes

deseos de verlos regresar pronto en esta hermosa tierra.

En el entretanto a la vez que les envia el testimonio de su admiración por los triunfos alcanzados.

NONITO ESCUBOS

Esborrany de la carta, sense data (segurament correspon al febrer de 1905), adreçada pel Sr. Nonet Escubós i Serrat-Calvó als germans Clarà. (Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot).

París, 23-2-05

Sr. D. NONITO ESCUBOS

Muy Sr. nuestro y distinguido defensor:

Quiera Dios que en breve podamos vernos en nuestra amada patria para darle con mi hermano las gracias por el celo y cuidado que ha tenido la bondad de tomar por nuestro asunto con el infatigable Sr. Llosas y amigos, y que gracias a Vds. creemos llegar dentro poco a tan deseado resultado.

Esta mañana he presentado las dos peticiones al Consulado pues, me han dicho que ellos las mandarían a Madrid con mucho gusto, pero me han hecho notar que sería muy largo y que talvez cuando los papeles estarían de vuelta de España, el plazo del indulto habría ya caducado, (como sucedió a otros cuando dieron un semejante indulto hace algunos años). Yo les he dicho si sería mejor mandarlas directamente a la Capitanía General de Barcelona a lo cual me han contestado que ellos solo corresponden de ordinario con el Ministerio de la Gobernación, pero que si de todos modos queríamos, ellos los mandarían a dicho Ministerio el cual las mandaría al de la Guerra, y este al Capitán General.

Pues creemos que lo más prudente es seguir el consejo del Consulado, esto es, abusar todavia una vez mas de su bondad. Por lo tanto nos permitimos remitirle dichas peticiones firmadas, y rogar de su bondad (si esto es posible) dirigirlas directamente al Excmo. Capitán General.

Mas, me ha manifestado que si se podia encontrar alguna influencia con dicho personage, esto sería mucho

mejor, y el asunto podria quedar disuelto en pocos dias.

Aguardando pues el dichoso dia, con mi hermano, tenemos el honor de presentarle la más distinguida consideración y quedamos de Vd. atentos e incondicionales ss. q.s.m.b.

JUAN CLARA
JOSE CLARA

3, Rue Vercingetorix

Carta procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot. Segons consta anotat en la mateixa fou contestada el 27 de febrer de 1905.

PEDRO LLOSAS BADIA
Diputado Provincial
por OLOT-PUIGCERDA

Muy Srs. mios y distinguidos amigos: A consecuencia de las gestiones practicadas por la Diputación y por las personas influyentes recibo la noticia de que el Ministerio de la Gobernación ha dictado expresamente para Vds. una R.O. relevandoles de la nota de prófugos.

Al felicitar a Vds. con toda mi alma, me felicito muy de corazón por la parte activa que he tomado en el asunto.

Ahora falta ver la manera de aplicar a Vds. la redención que la Diputación acordó. Ello quiere decir que deben Vds. tener más paciencia todavia, pero yo creo que no habrá muchas dificultades.

Ya les tendré al corriente de lo que suceda.

De Vds. aff° q.b.s.m.

19-3-1905

PEDRO LLOSAS BADIA

Carta adreçada als germans Joan i Josep Clarà i Ayats (Document facilitat per la direcció del Museu Clarà de Barcelona).

ALCALDIA CONSTITUCIONAL
DE LA
MUY LEAL VILLA
DE
OLOT

El M.I. Sr. Gobernador Civil Presidente de la Excma. Comisión mixta de Reclutamiento de ésta provincia en oficio de fecha 22 del actual me comunica lo siguiente.

"El Excmo. Sr. Director general de Administración con fecha 15 del actual, comunica á esta presidencia la Real Orden siguiente.=Visto el expediente de indulto incoado con motivo de instancia promovida por Juan y José Clará Ayats mozos del alistamiento de Olot y reemplazo de 1894 y 1897 en suplica de que se le releve de la penalidad de prófugo.=Considerando que son aplicables al caso de que se trata el Real decreto de 22 de Enero último y la Real orden de 24 de febrero siguiente y que han cumplido en un todo los preceptos reglamentarios establecidos en la segunda de las citadas disposiciones.=S.M. el Rey (q.D.g.) se ha servido otorgar el indulto de referencia.=De Real orden lo comunico a V.S. para su conocimiento y efectos oportunos.=Dios guarde a V.S. muchos años.=Madrid 15 de Marzo de 1905.=P.O. una firma inteligible.=Lo que traslado á V. pasa su conocimiento y á fin de que haga conocer á los interesados la resolución transcrita".

Lo que tengo la satisfacción de trasladar á Vdes. para su conocimiento y efectos consiguientes.

Dios guar. á Vdes. ms. años.

Olot 24 Marzo de 1905

EL ALCALDE
NONITO ESCUBOS

Sres. D. Juan y D. José Clará Ayats. París

El document porta núm. de registre (136) i al costat de la signatura del batlle hi ha el segell de l'alcaldia olotina (Facilitat pel Museu Clarà de Barcelona).

Paris 1 mayo 1905

Sr. D. Pedro Llosas - Olot

Muy Sr. nuestro y de toda consideración:

Aun que las noticias de su amable carta del 27 pasdo. no sean por el presente de lo mas satisfactorio, siempre es grande para nosotros la alegría al tener carta de nuestro infatigable defensor.

Vemos con mucha pena que los representantes de la caja de reclutas n.º 71 haya operado al contrario de la idea de las personas mas autorizadas y que no hayan atendido á la R.O. que en Marzo se recibio en Gerona del Ministerio de la Gobernación (dictada especialmente para los hermanos Juan y José Clará, indultándoles de la penalidad de profugos), pues como Vd. puede ver en el ministerio de la Gobernación nos consideran los *dos* como *prófugos* y no como *desertores* como lo quieren los Srs. del 71.

A más tenemos una carta muy bien informada y llena de una seria dignidad de D. N. Escubós, y en ella veo que los mas que pueden contra mi causa es la *deserción simple* pero que los buenos informes que dicho Sr. habia tomado en Gerona, en compañía de Vd. y otros Srs. que opinaban todos favorablemente por mi causa, y más tenemos "el articulo 148 de la vigente ley del servicio militar a cuyos mozos se refiere la gracia de indulto publicada recientemente".

Hace algun tiempo fui a tomar informes sobre mi caso y el viceconsul me leyó el código militar, por el cual crei estar completamente libre, por fin, pedi al lector si podrian surgir nuevos conflictos á lo cual me contestaron que no se podia presentar ninguna dificultad solo en caso de encontrar personas que interpretaran el caso con muy mala voluntad. Al despedirme del Consulado me afirmaron que en ningun caso podia calificarme de *desertor* puesto que jamas habia entrado en caja ni vestido traje militar y mucho menos haber sacado armas ni haber jurado la bandera.

Por fin yo creo que si podemos obtener la aprobación del Exmo. S. Capitan General, con el indulto general y sobre todo el que se dió particularmente para nosotros

dos, pues creo que con tantos apoyos podremos vencer delante los pequeños obstaculos.

Dándole un sinfin de gracias a Vd. y las personas que en nuestro asunto contribuyen, quedamos de Vd. sus siempre atentos e incondicionales servidores. Q.B. S.M.

JOSE Y JUAN CLARA

3, Rue Vercingetorix.

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

25 Mayo 05

Sr. D. Pedro Llosas - Olot

Muy Sr. nuestro y distinguido compatricio:

Ayer recibimos la noticia que las gestiones que Vdes. han hecho con tanta puntualidad y energia, no han podido dar el resultado que tanto deseabamos, de todos modos les guardaré un eterno reconocimiento por el empeño que han tomado en defendernos, y que si no se ha logrado, es que la providencia no lo ha permitido.

Mucho me place la idea de D.N. Escubós de solicitar al Rey por medio de la Embajada aunque no conocemos al S. Jean y Castillo, haremos todo lo posible para que dicha petición llega a sus manos en tiempo propicio por lo cual ruego a Vd. tenga á bien decir a Dn. E. Escubós que si no han ya mandado esta petición seria muy conveniente hacerlo de toda urgencia, puesto que el Rey llega a Paris el 30 de Mayo.

Les suplico perdonen la libertad que me tomo pidiendo esta petición, pues creo que es el ultimo cartucho, y... podemos acordarle una esperanza muy limitada; pero es preciso hacerlo.

Creemos con mi hermano, que si no debe causar molestia seria muy bueno, seria muy prudente remidirle en la caja y asi podriamos creer que ya hay uno de salvado porque Vd. sabe mejor que nosotros que en España...

Pues confianza y quedamos siempre sus incondicionales seguros s. q. s. m. b.

J. y JUAN CLARA

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

Tenemos el honor de manifestarle á V.S. que con esta fecha nos hemos enterado con satisfacción del oficio que se ha servido remitirnos, dandonos traslado de la Real Orden por la que S.M. el Rey (q.D.g.) se ha servido otorgarnos el indulto de la penalidad de prófugos, rogandole nos haga el favor de interesar de la Exma. Diputación nos redima cuanto antes para tener la gran satisfacción de poder volver á la madre Patria.

Dios gude. á V.S. mo. as.

Paris 30 Mayo de 1905

JUAN CLARA

Al Ilmo. Sr. Alcalde Contal. de la M. Lal. Villa de Olot.

Document procedent de l'Arxiu Històric-Municipal d'Olot.

Paris 23 Junio 1905

Sr. D. Nonito Escubós

Muy distinguido Señor:

Siempre con igual satisfacción recibimos sus cartas que son llenas de bondad y atenciones inmerecidas; no de que manera defiende Vd. mi caso, seguramente que el Sr. Albó debió trabajar sobre dicho particular en Madrid puesto que un amigo mío de España en Paris ha recibido una carta del Sr. Cambó diciendole que el asunto Clará seguía un buen camino y que tenía esperanzas de que en breve estaría resuelto favorablemente. Y que el cambio de Ministerio no tenía nada que ver con mi indulto puesto que solo es cosa de S.M. el Rey.

Con toda satisfacción debo decir que de las dos peticiones fué la de Vd. que fue presentada al Sr. Duque de Soto-Mayor. Si yo me habia permitido presentar una, es por que creía que la de Vd. se habia extraviado, pero, tan pronto la recibí; la presente, y repito llegamos a tiempo.

Recibimos en su día dos ejemplares del reglamento del Museo Biblioteca de Olot lo cual nos llenó de gozo, y puede

estar seguro que contribuiremos por lo mejor que podamos a enriquecer dicho establecimiento, si no en verdaderas obras de arte, en numero.

Con muchos saludos al Sr. Llosas se reiteran de Vd. con mi hermano sus siempre seguros servidores que aguardan saludarle en Olot.

J. Y JUAN CLARA

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

EL DIPUTADO A CORTES
POR OLOT

Sr. D. Nonito Escubós
Olot

Mi distinguido y buen amigo: De regreso de Madrid, paso a dar cuenta a V. con el mayor gusto de las gestiones practicadas en dicha corte respecto a los asuntos de interés que están en curso.

Respecto al expediente de Juan Clará la Mayordomía de Palacio no ha ordenado aun los papeles traídos por el Rey en su viaje, de suerte que no ha podido llegar al Ministerio de la Guerra. En cuanto esto tenga lugar, se pedirán antecedentes a la zona por conducto de esta Capitanía General y pasará el asunto a informe del Consejo Supremo de Guerra y Marina donde puede asegurarse el concurso de alguno de los generales que le componen en compensación de un favor más difícil que importante que le pude alcanzar. Además el Jefe de la Sección correspondiente del Ministerio, es el general Barraquer, amigo íntimo mío desde hace muchos años y aunque no me ocultó que la empresa tiene gravísimas dificultades, se puso por entero a nuestra disposición.

Puedo comunicarle impresiones halagüeñas en cuanto al honroso encargo del Museo-Biblioteca de esa villa. Logré desde luego que lejos de enterrarse la instancia como tantas otras similares, pasara despues de los trámites de rigor y por mi mano al Comisario General de Bellas Artes, mi excelente amigo y compañero el Sr. Tormo, quien en el acto decretó que pasara a informe del Director del

Museo de Arte Moderno. Como ya se me habia advertido de ello, procuré anteriormente contraer amistad con dicho Director y así cuando llegó el caso y le presente el expediente lo acogio con la mayor amabilidad y deseo de complacernos, pero sabiendo que el Museo suele ceder en depósito lo peor de lo no bueno que tiene, le pedi que dentro de los limites reglamentarios me dejara escoger a mi las obras y al efecto fuimos al Museo y escogí, no precisamente como buenas sino como menos malas las siguientes:

"Retrato", por E. Cano (N.º 765 del Catálogo).

"Jesús en casa de Marta y Maria", por Vera Calvo (N.º 621).

"Sacra Familia", por Francisco Torras (N.º 603).

"Orillas del Ter", por Felix Urgellés (N.º 609).

y "Estudio", por Luis Franco (N.º 135).

Respecto á escultura la dificultad fué mayor por no haber apenas nada disponible dentro de los limites fijados que compensara apenas los gastos de embalaje y transporte. Con todo, después de mil súplicas y no teniendo á mano el Director en la segunda visita en común al Museo que para ello fué preciso el Catálogo para la determinación de categorías, me prometió que enviaria una ú otra de las obras siguientes:

"La tradición". Grupo muy hermoso de Venancio Vallmitjana.

"Tirso de Molina". Estatua de Vancells.

"Lavandera", de Montserrat.

Quedé encargado de ver a Venancio Vallmitjana, residente en ésta, para gestoinar si aunque hubiera obtenida primera ó segunda medalla por la citada obra como amigo mio que es quisiera hacerme el favor de suscribir una instancia al Ministro adhiriéndose á nuestros deseos, pues el orden de preferencia para mi gusto entre cuantas esculturas se me pusieron de manifiesto en el mismo con que las dejo reseñadas.

Una vez en claro este punto será preciso obtener del Ministro la conformidad á la propuesta del Director, lo que ya procuraré con todo empeño.

Debo advertir á V. que en el Ministerio y Museo me indicaron que siendo los gastos de embalaje y transporte

de cuenta de la entidad que solicitaba el depósito, debía saberse si estaba dispuesta á sufragarlos. Yo me anticipé á contestar que si para evitar dilaciones, pero pedi presupuesto de los gastos de embalaje, muy superiores para la escultura por ser de yeso todos los envios, obteniendo la promesa de que me será remitido en breve. Ruego á V. se sirva indicarme si la Junta dispone de medios para atender á ese particular.

La biblioteca (?) ya se concederá en su dia, pero se compondrá de los libros insustanciaels en un mayor parte que se regalan á otras numerosas entidades, como recientemente al "Ateneo Obrero", de esa villa, por no haber otros disponibles.

No ha llegado el turno aún para el pago de las expropiaciones de la carretera á Santa Pau, antes bien la aprobación de otros expedientes de la prov. incoados con anterioridad, dejan á Santa Pau y Olot en los nos. de orden 5 y 6 de esa provincia.

Se complace en reiterarse de V. affmos. y s.s. q.b.s.m.

FRANCISCO ALBO Y ALBO

Barcelona, Junio 24-05

Document guardat en l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

Paris, Julio 12 de 1905

Sr. Dn. Nonito Escubós

Muy Sr. nuestro y distinguido compatricio:

Ayer mi hermano solo ha tenido tiempo de extender la hoja que V. tuvo la bondad de pedirnos; y no ha podido darle una vez mas las gracias por el esmerado cuidado que siempre ha manifestado en nuestro asunto.

Muy buena es la idea de liquidar mi caso antes del 22 crtte. porque creo es el ultimo plazo.

Por Juan continuamos con las buenas esperanzas, aun que quizas será todavia cuestión de algun tiempo.

Con mucho gusto confirmo lo que mi hermano le manifestó sobre le Museo-Biblioteca.

Con mi hermano nos reiteramos sus siempre attos. y seguros servidores que S.M.B.

J. JOSE CLARA

Carta procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot. Consta en ella, anotat sobre la data de París, que fou contestada el 19 de juliol de 1905.

**EL DIPUTADO A CORTES
POR OLOT**

Sr. D. Nonito Escubós
Olot

Mi distinguido y buen amigo: He recibido esta mañana la adjunta carta del general Barraquer. He ido en su vista a visitarle y me ha dicho que no era de extrañar, quedando expedito el recurso de gracia presentado al Rey en París, si bien ha dicho deber advertirme que la instancia no ha pasado aun al Ministerio de Guerra.

Respecto al Museo, me avisté anoche con el Director a quien confié la confección del presupuesto más económico posible de embalaje, mientras fuera sólido. Me dió esperanza de que no alcanzaria a 300 pesetas y prometió cuidar personalmente del asunto.

Sin otro particular, se reitera supo affo. a D.L.S.Q.B.S.M.

FRANCISCO ALBO Y MARTI

Madrid, Agosto 1-05

Con esta fecha escribo a Llosas.

Carta procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot. Consta anotat en ella que fou contestada el dia 5 del mateix mes d'agost.

31 de Julio de 1905

**MINISTERIO DE GUERRA
EL GENERAL JEFE DE LA SECCION
DE JUSTICIA Y ASUNTOS GENERALES**

Señor Don

Francisco Albó y Martí

Mi distinguido y estimado amigo:

Siento mucho manifestarle que el General del 4.º Cuerpo del Ejército dá cuenta a éste Ministerio de haber denegado el indulto solicitado por su recomendado Juan Clará, como desertor, declarado en rebeldía, lo que dice

debe ponerse en conocimiento del Ministerio de la Gobernación á los efectos que haya lugar, en virtud de la Real orden de aquel Departamento de 15 de marzo último, recaída en otra instancia del interesado y por la que le fué aplicado el indulto como prófugo.

Como siempre suyo affmo. y S.S. q.e.s.m.

JOSE BARRAQUER

Procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

Carta de los hermanos Clará dirigida a sus padres con fecha 30 setiembre 1905 y contiene el parrafo siguiente: "Estamos contentisimos de ver que D. Nonito Escubós se ha dignado interesarse un busto de la Rumana, pues tenemos un ejemplar para el Museo Municipal que mandaremos con otros objetos á no tardar. Lo que deseáramos saber si la villa podría encargarse del transporte; entonces lo mandaríamos mucho antes, si no puede tambien lo mandaremos pero será preciso aguardar un poco mas. Direis a D. Nonito Escubós que me dispense si me permito decir esto; pero dicho Sr. comprenderá que esto es muy natural que nosotros pedimos a la villa un poco de apoyo en este asunto puesto que todavia somos jovenes en la sociedad, pues si nuestra proposición queda apropiada podremos mandarlo sin perdida de tiempo, aunque opinamos que será mejor mandarlo en pequeña velocidad. Por los derechos de Aduana ya pediremos una hoja al Consulado, con ella no se paga ni nada, visto que el envio esta dirigido a un Museo.

Mis distinguidos amigos y compatricios:

Su amable familia ha tenido la bondad de escribirme la cariñosa carta que con fecha 30 de septiembre dirigen á la misma y como contiene algun parrafo referente al ofrecido envio de algunos objetos para el Museo de esta villa me apresuro a escribirles para manifestarles que la Junta del mismo se hace cargo de los gastos de embalaje y transportes, como es natural, habiendo contraido tambien igual compromiso por lo que respecta a los cinco

cuadros y una estatua que el Gobierno ha cedido recientemente a dicho museo en depósito.

Les suplico se sirvan avisarme a mí o a su familia cuando efectuen dicha remesa de objetos en pequeña velocidad á fin de indicarlo a un amigo de Port-Bou quien gestionará lo necesario para evitar retrasos inmotivados.

Me parece bien la idea de pedir una hoja al Consulado para lograr la exención de derechos arancelarios y para coadyuvar la petición les incluyo copia de la Real Orden de cesión de las aludidas obras.

Esborrany's de la correspondencia mantinguda entre els Clarà i Nonet Escubós. Aquesta documentació procedeix de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

Sr. D. Nonito Escubós

Paris 15-2-06

Muy distinguido Sr. nuestro:

Le suplicamos la bondad de perdonar nuestro retraso en efectuar el envío al Museo de Olot; el caso es que José creía concluir por el *Salon* de Paris una estatua que no lo será hasta el verano, pues para poder exponer a dicho *certamen-Salon* se ve obligado de exponer una de las estatuas que tenía destinadas al Museo de nuestra patria, la cual mandará á Olot tan pronto la exposición termine, sin embargo, hemos dado ordenes para la proxima semana afin de mandar entretanto todo lo que nos será posible.

Hace algunos dias nos vimos honrados con una carta del Sr. Llosas, á dicho Sr. le rogamos tenga á bien presentar nuestro afectuoso saludo y reiterámonos de Vd. siempre affms. y ss. q.b.s.m.

50, Rue Vercingetorix.

J. y JUAN CLARA

Carta procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot. Consta anotat en la mateixa que fou contestada el 19 de febrer de 1906.

Paris, 3 Abril de 1906

Sr. Dn. Nonito Escubós

Muy Sr. nuestro y distinguido compatriota:

Hace cerca un mes tuvimos el gusto de mandar al "Museo-Biblioteca" los yesos que habíamos anunciado en varias cartas; si no estan en Olot todavia, deben de estar

en la frontera; aun que se hizo un certificado de origen para dar mas facilidad en la aduana.

Las cajas contienen dos figuras nombres (adolescentes) una figurita y tres bustos.

Como este es el primer envio que hacemos, hemos puesto dos figuras de estudio de las que fueron medalladas aqui; podran hacer contraste con los bustos.

Los transportes no los hemos pagado; la nota se presentará sin duda en Olot. Todavía no nos han llevado la de las cajas.

Aprovechando el gracioso ofrecimiento que se nos hizo de pagar los gastos, nos permitiremos pues mandar la mencionada nota de embalajes.

Mañana tendremos el gusto de escribir al Sr. Llosas y le mandaremos algunas fotografias del boceto del monumento que hemos intentado sobre los sitios de Gerona.

Con un afectuoso saludo a dicho señor y aguardando el placer de mandar algo de más interés por el museo, nos reiteramos de Vd. atentos y afmos. SS. Q.S.M.B.

J. y JOSE CLARA

50. Rue Vercingetorix

Pro(cedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

Paris, 4 abril de 1906

Sr. Dn. Pedro Llosas

Muy Sr. nuestro y amigo:

Por el mismo correo tenemos el gusto de mandarle algunas fotografias del boceto que mas nos parece en armonía con la terrible y bella historia de la valiente ciudad. Al permitirnos mandar a Vd. dichas fotografias es para pedirle su opinión, la cual sabemos muy competente en esta materia.

Pues, para sintetizar aquella resistencia, tan digna de este nombre, hemos creído conseguirlo personificandola en una mujer que no describiré, porque creo que el boceto, aun que muy en estado de esbozo, hablará mejor que yo.

Como verá Vd. en las demás fotografias, la arquitectura es simple, porque todo lo simple es grandioso é imponente

pues nada puede pedir un caracter más imponente y mas serio que los sitios de Gerona. De esta manera creemos estar en la realidad del asunto y nos salimos del ordinario.

Para inmortalizar aquella época no se puede hacer una arquitectura de líneas mezquinas que no respondería al caso.

Si todavía quedan vestigios de aquellos muros sería muy interesante poder construir este monumento con las mismas piedras de las fortificaciones, lo que haría muy bien por el efecto moral, puesto que la resistencia se representa en pié sobre las murallas en una brecha.

En la base y al suelo habrán algunos soldados muertos los que podrán representar *L'échec* ó sea la derrota del enemigo. Los lados serían muy simples, solo habría una palma y algunas coronas que caerían entre inscripciones de las batallas, nombres de regimientos, batallones y personalidades mas salientes que tomaron parte en aquellos sitios.

En la parte posterior, solo habrá una mujer muriendo de hambre y pena; esta, de ver su hijito muerto en sus faldas por no tener ella nada en los pechos...

No sé si esta alegoría de la miseria parecería demasiado dramática, pero es la pura verdad y nos parece justo decirlo, puesto que un monumento es la síntesis de la historia. Si los soldados del frente debían causar alguna dificultad, se podrían suprimir; claro que en tal caso la obra sería de menos importancia.

También habíamos pensado poner un águila herida al lugar de los dichos soldados pero se conoce demasiado el águila de Napoleon. En una de las fotografías verá Vd., sola la resistencia sobre las murallas defendiendo la brecha y al suelo, piedras y ruinas, resultado de los muros desplomados por los sucesivos ataques.

Este es el proyecto que creemos mas simple resumiendo igualmente el asunto y con muchos menos gastos.

En este momento estamos haciendo estos bocetos mas grandes, por lo cual si Vd. ó alguno de sus amigos vieron

en ellos alguna cosa que no les pareciera justa les quedaremos muy agradecidos se sirvan comunicarnoslo.

Favor que esperan estes sus siempre afmos.

y S.S. Q.S.M.B.

J. Y JOSE CLARA

50, Rue Vercingetorix

Carta facilitada per l'Excma. Diputació Provincial de Girona, procedent del seu arxiu documental.

La Junta de Gobierno del Museo Biblioteca de esta M.L. Villa de Olot en sesión celebrada el día de ayer, entre otros acuerdos, por unanimidad acordó el del tenor siguiente:

"Hacer constar en acta la expresión de su profunda gratitud y vivo reconocimiento al notable escultor y compatriota D. José Clará y Ayats, residente en Paris, por su valiosísimo envío y donativo consistente en dos estatuas de adolescentes medallados, cabezas de Rumana, Dolor y Retrato, un desnudo de mujer y un pequeño bronce, todo de reconocido mérito artístico, con cuyo inapreciable obsequio no solo acrecienta la importancia de dicho Museo-Biblioteca, si que tambien pone con ello de relieve el entusiasmo que le inspira tan recomendable institución a la par que la difusión de la mayor cultura de sus compatriotas".

Lo que tengo el gusto de trasladar a V. para su conocimiento y satisfacción, aprovechando tan plausible motivo para renovarle a la vez el testimonio de la más distinguida consideración personal.

Dios guarde a V. muchos años.

Olot 11 Mayo 1906

EL PRESIDENTE ACCTAL.

P. el de la J.

El Srio.

París

Sr. D. JOSE CLARA y AYATS

Esborrany de l'escrit enviat a Clarà, document guardat en l'arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot. Consta anotat en ell que l'acord figura en l'Acta del 10 de maig de 1906.

Paris 4 Junio 1906

Sr. D. Nonito Escubós

Muy distinguido Sr. nuestro:

Adjunto nos tomamos la libertad de mandar la factura de los embalajes y expedición de las cajas que contenían los envíos, en el Museo-Biblioteca de Olot, en ella verán *transporte* esto indica, transporte de nuestro estudio a la casa expedidora.

El importe de dicha factura les rogamos sea entregado a nuestra familia en Olot, por lo que le damos miles de gracias de su cuidado.

Es de nuestro deseo que no se tenga en cuenta ningún interés de cambio, esto es, que las 120 fos. que hemos pagado en Paris, nos seran satisfechos pagando 120 pesetas a nuestros padres.

No sé si habrá visto que mi hermano José ha obtenido una 3.ª medalla en Madrid, cosa que no se podía esperar por ser presidente del jurado el Sr. Querol, pero se nos ha comunicado de Madrid que no se ha atrevido en hacer lo que hizo en 1904 con el "Extasis", que no quiso acordarle la medalla por que habitaba Paris, y otras razones sin base. En fin la satisfacción que tenemos es que los artistas de Madrid (pintores en mas numero, porque los escultores son tan pocos...) se han mostrado muy entusiasmados por sus envíos, los cuales se componían de un "Jesús", la cabeza de la "mujer rumana", una "cabeza de vieja" (estas dos ahora en el Museo de Olot) y una cabeza ó mascarilla de Sn. Juan Bautista en bronce, propiedad de la Condesa de Bermejillo.

Sobre mi indulto, por el presente no sabemos nada, sin embargo nos parece imposible como Vd. comprenderá que un acto de tanta importancia y memorable como lo es de una boda real, se efectue sin conceder un indulto, quizás, será despues de las fiestas pero el informe ya es algo triste ahora.

Jo no se si seria bueno hacer recordar por conducto de alguien influente en la Corte ó en los Ministerios (?). De todos modos agradezco infinitamente a Vd. y demás personas que con tanto afan han trabajado en pro de mi tan deseada libertad, y si Vd. puede darme algun consejo

para hacer alguna gestión en París sobre este asunto, lo estimaré á lo infinito.

Con saludos á D. P. Llosas, nos reiteramos de Vd. afmos.
SS. q.b.s.m.

J. y JUAN CLARA

50, Rue Vercingetorix

Carta guardada en l'Arxiu de la Biblioteca Municipal
d'Olot.

París 13-6-06

Sr. D. Nonito Escubós

Muy distinguido Sr. nuestro:

Nuestra amada familia acaba de comunicarnos que Vd. habia tenido la bondad de entregarles el valor de la factura del embalage de los envios á cuenta del Museo-Biblioteca de Olot, lo cual le agradecemos infinitamente.

El día 8 cte. me comunicaron de Madrid que la Gaceta del 7 publicaba un decreto de indulto; vi la Gaceta en el Consulado y la examinaron con migo los Srs. que dirigen este Consulado, pues al parecer de estos Srs., yo estoy comprendido en el Pr. D. por mi parte no pienso ni por ni contra, aun que hay algun pasage digno de ser estudiado; el artículo 1.º dice "Concedo indulto total á los mozos no alistado ó incluidos en el alistamiento como cabeza de lista, á los que se han ausentado al extranjero", etc... etc... y sigue: "a los prófugos de clasificación y concentración" y despues: "quedando tambien exentos de todo pago pecuniario los que figuraron o debieron figurar en alistamientos que han cumplido ya el tiempo del servicio activo".

Esta declaración no existia en el indulto anterior, quizas sea esta mi libertadora...!

Creo no vale la pena que yo le mande la copia *in extensis* del decreto, por que claro que Vds. deben tener la Gaceta (día 7).

Inutil es decir de que manera le quedamos agradecidos al ver la pena que Vd. se dá para alcanzar nuestra libertad.

Pues si Vd. puede saber algo, mucho le agradeceremos

tenga a bien comunicarnoslo cuando Vd. lo crea conveniente.

Favor que esperan de Vd. estos sus afmos. ss. q.b.s.m.
J. y JUAN CLARA

Sota la data de la carta dels Clarà hi consta que fou contestada, des d'Olot, el 23-6-06. (Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot).

Paris 28 de Junio 1906

Sr. D. Pedro Llosas

Muy distinguido Sr. nuestro:

No sé si Vd. habrá visto en los diarios de Madrid que, mi hermano José había expuesto en la Exposición Nal. de Bellas Artes de aquella Villa, un *Jesús* y dos bustos, por lo cual se le habían recompensado con una medalla. Dichos trabajos, apesar de la medalla, quedan la propiedad del artista; por lo tanto tenemos el gusto de ofrecerlos á la Exma. Diputación Pal. de Gerona en prueba de gratitud por los bienes morales y materiales que con tanta bondad nos prodiga.

Si la distinguida corporación se digna acoger nuestro ofrecimiento, le suplicamos tenga la bondad de comunicarnoslo para dar la orden en Madrid de efectuar el envío, como se hizo hace dos años con el *Extasis*. Los gastos que dicho envío podrá causar son la expedición y transporte de Madrid á Gerona.

El grupo de Pedro de Aragón debido a sus dimensiones inferiores a las del *Jesús*, tendremos la satisfacción de ofrecerlo al Museo-Btca. de Olot creyendo que el *Jesús* hará mejor en Gerona con el *Extasis*.

Dandole infinitas gracias anticipadas, le rogamos nos dispense el abuso que continuamos haciendo de su bondad suplicando nos conteste (si es posible) durante la primera quinzena de julio para dar el antes dicho orden en Madrid. La Exposición termina el 30 de este mes (Junio).

Ayer recibimos una cariñosa carta de nuestro distinguido compatriota D. N. Escubós a quien tendremos el gusto de contestar mañana, y por medio de Vd. le man-

damos un cordial saludo quedando de Vd. suyos y seguros S. q.b.s.m.

JUAN CLARA

JOSE CLARA

P.D.—El *Jesús* en cuestión mide 2 m. 25 c., es el que fue reproducido en *La Ilustració Catalana* en España, en Francia como eran varios solo sitaré el *Figaro Illustré*.

50, Rue Vercingetorix

Document facilitat per la Diputació Provincial de Girona.

DIPUTACION PROVINCIAL DE GERONA

particular

D. José Puig

GERONA

Mi querido amigo y estimado Presidente: Tengo la satisfacción de acompañar una carta que acabo de recibir de los hermanos Clará, en la que como podrá V. ver ofrecen una hermosa estatua al Museo pronal.

En tal caso suplico á V. que en vista de la misma se sirva disponer lo necesario para el traslado desde Madrid de la referida estatua, y al propio tiempo me permito rogarle, que de una manera oficial y como Presidente de la Diputación, se sirva dar directamente las gracias á los agradecidos escultores, que con tanto cariño saben corresponder al apoyo que les há prestado la Corporación pronal.

El Dr. Aulet me pregunta si estarán en disposición de ser pagadas en el momento que sea necesario las ptas. 2.000 votadas para la adquisición del aparato sismográfico. Este preguntado obedece al plazo que (no se de cuantos días) ha indicado la casa Trucentini de Padua que cobraría el efectivo - Tengo entendido que el aparato está ya construyéndose con una modificación, indicada por los Dres. Cazorra y Aulet, adecuada para su perfecto funcionamiento en esta.

Le saluda y le reitera sus afectos su amigo que le quiere y b.s.m.

A los pies de la Sra. y muchos recuerdos.

P. LLOSAS BADIA

Olot, 30 Junio 1906

Document facilitat per la Diputació Provincial de Girona.
Consta anotat en ell el següent: "1906 - 1997'35 - Cultura.
Ofrecimiento de una estatua".

Paris 2 Julio 1906

Sr. D. Nonito Escubós

Muy distinguido Sr. y compatricio:

Hace dos o tres dias queriamos escribirle pero algunos trabajos en curso nos lo impidieron.

Recibimos su amable carta del 23 pxmo. pdo. vemos en ella la buena voluntad que tienen en defender mi asunto por lo que ya sabe que les estamos muy agradecidissimos, lo mismo que al distinguido diputado Sr. Albó.

Recibimos a su tiempo su muy apreciada carta del 11 Mayo incluso la oficial del Museo-Btca.

Supimos en su dia por conducto de nuestra amada familia que se les habia entregado el valor de la factura de los embalages, cuenta del citado Museo- Biblioteca, por lo cual le damos expresivas gracias.

En la carta que tuvimos el gusto de escribir la semana anterior á D. Pedro Llosas, hablamos del grupo Pedro de Aragón, que hasta mañana figurará en el *Salon de Paris*, dicho grupo hace mucho tiempo lo habiamos ofrecido, por conducto de D. P. Llosas mismo a la Exma. Diputación pral. de Gerona, pero como en aquellos tiempos les ofrecimos el Extasis, y ahora hemos tenido la satisfacción de ofrecerles lo que tenemos en Madrid, tenemos pues la alegría de ofrecer dicho grupo al Museo-Biblioteca de Olot por conducto de su amabilidad; dicho grupo es en estado de boceto, poco más, sus dimensiones, más o menos son de 1 m. 40 c. de alto (incluso la base) por unos 80 o 90 c. de ancho en la base. Si dicho ofrecimiento es de agrado de la distinguida comisión rogamos á Vds. la bondad de comunicarnoslo, para efectuar el envio.

El amigo Esteban Cardelús nos invitó hace algun tiempo, por si queriamos mandar algun objeto por el Certamen de Olot. Tenemos un grupito destinado á este efecto pero no sabemos como efectuar el envio, puesto que por España es muy difícil.

Si Vd. tiene manera de hablar con dicho Sr. y le parece

juiciosa nuestra proposición, quizá podría decirle que, podríamos poner el antedicho grupito en la caja de *Pedro de Aragón*, esto a condición que les parezca bien á todos Vds. El citado objeto del *certamen* representan tres muchachos y no pueden pasar de 3 kilos y unos 30 cos. sobre 20.

Favor que esperan de Vds. estos sus afmos. y s.s. q.b.s.m.

J. y JUAN CLARA

50, Rue Vercingetorix

Carta guardada en l'arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

A la Comisión:

Vista la carta de los escultores Olotenses Hermanos D. Juan y D. José Clará, residentes en París, ofreciendo á la Diputación, en gratitud de los bienes morales y materiales que la misma les dispensa, las esculturas expuestas por el último en la Exposición nacional de Bellas Artes de Madrid, una titulada "Jesús" y dos bustos por las cuales ha obtenido dicho Sr. una medalla.

Considerando que la Presidencia de la Diputación estimando interpretar los sentimientos de la Corporación y teniendo en cuenta que los Sres. Clará interesaron una contestación urgente por tener sus trabajos de la Exposición, aceptó el ofrecimiento agradeciendo el obsequio.

Considerando que para la mayor importancia a los efectos artísticos que los trabajos ofrecidos merecen, proceda se disponga su traslado al Museo provincial.

La Sección es de parecer se acuerde aprobar la providencia de la Presidencia: que tan pronto se reciban las esculturas sean trasladadas al Museo provincial facultando á la Ordenación para que contra el Capitulo de Imprevistos del Presupuesto provincial satisfaga los gastos de transporte que se causen por el traslado de las culturas desde Madrid al Museo, que importa 67'15 ptas. segun factura.

V.S. no obstante etc.

Gerona 23 Julio 1906

(firma ilegible)

Sección 23 julio 1906
(firma ilegible)

Document facilitat per l'Excma. Diputació de Girona.

Sr. D. Pedro Llosas

Mi querido amigo y compañero:

Recibi su atenta del 30 en la que me adjunta la de los hermanos Clará, a quienes con esta fecha oficio aceptando en nombre de la Diputación los trabajos que presentaron en la Exposición de Madrid, pudiendo significar den orden de envío y que los gastos serán abonados. Respecto al aparato sismográfico puede decir al Dr. Aulet que tan pronto se haga la remesa puede la casa constructora ó él, remitir la factura que se aprobará enseguida, acordandose el abono, debiendo hacerle presente que de la cantidad votada para tal objeto, no puede disponerse mas que de 1997'95 ptas. (moneda española).

Le saluda y reitera sus afectos su amigo que le quiere y
S.S.S.M.

Por conducto del Diputado provincial D. Pedro Llosas ha tenido noticias esta Presidencia de su ofrecimiento de ceder a la Corporación algunos trabajos escultóricos de Vdes. que han figurado en la Exposición de Bellas Artes de Madrid y que les han valido ser recompensados con una medalla.

Creyendo interpretar los sentimientos de la Diputación me es grato significarles la aceptación de obras de arte de tan grandes méritos, para que puedan figurar en el Museo provincial, a la vez que agradecerles con el mayor entusiasmo las atenciones que les merece este Cuerpo Provincial.

Cumpleme así bien felicitarles por el éxito obtenido, no dudando que su inspiración y sus talentos han de conquistarles nombre glorioso.

EL PRESIDENTE

Sr. D. JUAN y D. JOSE CLARA - PARIS

Esborransys de correspondència. Facilitats per l'Excma. Diputació de Girona.

Paris, 18 Julio 06

Muy distinguido Sr. y amigo:

Me dispensará el no haber escrito a vuelta de correo, un gran numero de visitas indispensables me lo impidieron. Ayer entregué la solicitud por la cual le doy infinidad de gracias. He tenido el gusto de trasmitir sus amables saludos a José que se encuentra en Londres por espacio de un mes. Le ruego tenga ha bien saludar al Sr. Llosas y decirle que tendré el gusto de escribirle un dia de estos. Queda de Vd. afmos. S.S. q.s.m.b.

JUAN CLARA

Postal enviada al Sr. Nonet Escubós. Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

Paris 26 Diciembre 1906

Sr. D. Nonito Escubós

Muy distinguido Sr. y amigo nuestro:

Los viajes del ultimo verano son causa que llevamos algun retraso en mandar a la distinguida comisión del Museo-Biblioteca de Olot, la nota (que todavia no teniamos) de los gastos de embalaje y transporte del grupo de "Pedro de Aragón y Simon de Montfort" cuyo importe seria de 86 francos, pero nos hemos permitido tomar á nuestro cargo el transporte de dicho grupo del Salon de Paris a la expedición (sean 15 francos), asi pues quedarán 70 francos que podrán ser entregados á nuestros padres en pesetas sin aumentación relativa al cambio.

Hoy no le hablaremos de nuestros trabajos de escultura limitandonos rogarle tenga la bondad de presentar nuestros respetuosos saludos a la incansable comisión del Museo-Biblioteca.

Reiterandonos de Vdes. suyos afmos. y SS. q.b.s.m.

J. y JOSE CLARA

P.D. Un dia de estos tendremos el gusto de escribir a Vdes. y al Sr. Llosas.

Document guardat a l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

50, R. Vercingetorix

1 Enero 1907

Sr. D. Nonito Escubós

Muy distinguido Sr. compatricio:

Suplicamos de su amabilidad tenga a bien dispensarnos el no haberle escrito antes de terminar el año; sin embargo, apesar de este retraso, los votos que hacemos por sus felicidades en el año nuevo, no son menos verdaderos, deseandole completa y perfecta salud y mucha prosperidad en el museo *su* obra, confiando que Dios nos permitirá poder visitarlo en el corriente del presente año, y manifestarle verbalmente lo muy agradecidos que estamos de el interés que se ha dignado tomar en tantas ocasiones por nuestros asuntos.

Mi hermano José es tanto lo que está orgulloso y satisfecho del inmerecido titulo de *protector* que la junta del Museo-Biblioteca se dignó otorgarle que nunca se ha atrevido escribirles lo que manifestó a D. P. Llosas, manifestandole el mas vivo reconocimiento por tal titulo aun que muy tarde pero aprovechando este momento (visto que somos tan negligentes) para darles una vez mas las mas cordiales gracias y asegurarles de nuevo que las unicas aspiraciones para nosotros son de poder honrar a nuestra amada patria.

Con cordial saludo a los amigos se reiteran de Vd. sus compatricios amigos y servidores q.b.s.m.

J. y JOSE CLARA

P.D. Nuestros padres nos han escrito que se habian visto favorecidos de su amable visita, y que les habia Vd. entregado el valor de la factura de embalage y transporte del grupo, por lo que le damos infinitas gracias.

J. C.

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

Sr. Dn. Nonito Escubós

Muy Sr. nuestro y compatricio:

Hoy hemos recibido su muy grata del 28, incluso la li-

cencia que nos ha dado toda la satisfacción que de ella esperábamos.

Quiere Dios que la de mi hermano venga á su vez para volver juntos á nuestra tierra soñada.

Actualmente estamos preparando algunos objetos para ofrecer al Museo Biblioteca de Olot.

Salúdanle muy cordialmente estos sus siempre affmos. y SS. Q.S.M.B.

J. J. CLARA

Muy Sr. nuestro y distinguido amigo:

Confirmo las gracias, as extensas para Vd. por el celo que con nuestro asunto a manifestado estamos contentisimos del resultado de José, y quiera Dios que el mio sea semejante.

Suyo affmo. ss. q.b.s.m.

JUAN CLARA

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot, Va sense data.

TARJETA POSTAL
(Unión Postal Universal)
ESPAÑA

Escorial

Muy distinguido Sr. y amigo:

Hoy he podido admirar a demas de las tumbas que caracterizan este monumento, muchos cuadros de los mas grandes pintores que son una verdadera pagina de arte. He podido pasar en Madrid algunos buenos ratos en compañía del Sr. Llosas. Muy respetuosamente suyo.

J. Clará

Sr. Dn.
Nonito Escubós
Alcalde
OLOT
Provincia de Gerona

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot. En la postal hi han tres matasegells: dos de

l'Escorial i l'altra d'Olot. En els primers pot llegir-se la data de 30 de novembre de 1907. El d'Olot és il·legible. El franqueig és de 10 cèntims. La postal és una vista de l'Hotel Miranda, de l'Escorial.

Sr. D. Nonito Escubós

Muy distinguido Sr. y amigo:

Me dispensara la libertad que me tomo en escribirle estas lineas. El caso es que se trata de una Exposición-concurso entre algunos españoles a Paris, y el que triunfe, segun he comprendido, tendrá una gratificación.

El director de este asunto, me ha dicho que yo corria mucha probabilidad de alcanzar la gratificación, puesto que todo eran las recomendaciones. Dicho Sr. me aconseja pedir á Vd., como Alcalde de Olot, un certificado con el sello de la villa, como yo soy grabador en acero y en madera, dejando a su libertad, si Vd. me cree digno de ellos, algunos elogios para dar mas importancia al asunto en la Embajada. Este documento, es unicamente por la forma y sin ningun compromiso para el Alcaldia, por que los Srs. de la Embajada que deben apreciarlo, son amigos nuestros. Yo ya desearia enseñar á Vds. algun trabajo mio en acero ó madera (grabado) mas las circunstancias no me lo permiten. Falta de tiempo. Por el mismo caso si fuera posible alcanzar este certificado lo mas pronto posible mucho se lo agradeceria, porque ya sabe Vd. que las cosas de España siempre es preciso tomarlas con anticipación. También pedí un documento análogo a nuestro antiguo maestro el buen Sr. José Berga y amás esta mañana he recibido la fe de bautismo.

Dandole un sin fin de gracias anticipadas, y rogando me dispensa tanta molestia, mi hermano se une a mi para saludarles a Vd. y amigos, y ofrecernos sus incondicionales ss. q.b.s.m.

JOSE Y JUAN CLARA

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot - La Carta no porta data però consta anotat en ella que fou contestada, des d'Olot, l'1 de juny de 1908.

Paris 3-6-08

Sr. D. Nonito Escubós

Muy distinguido Sr. y amigo:

Esta mañana he recibido el documento que con tanta amabilidad me ha procurado. Le ruego tenga la bondad de presentar de mi parte las mas finas gracias al Sr. Torras, y a Vd. no debo decirle de que manera le agradezco sus bondades para con nosotros.

El documento lo he presentado yá y lo han encontrado muy notable, ahora por lo demás, son cosas largas.

Mucho hemos sentido el no haber recibido la carta que Vd. nos cita, claro que se habrá perdido.

De todos modos le agradecemos una vez más el cuidado que Vd. tiene de nuestros modestos progresos.

Actualmente José está haciendo dos retratos por unos Srs. españoles los cuales debemos hacer en marmol. En resumen estamos muy satisfechos.

Ahora solo falta que Dios me proteja en mi desdichado asunto. Segun me dijeron mis padres el Sr. Llosas todavia no se ha cansado, llevandose de nuevo otra instancia á Madrid. Con cariñosos saludos a los Srs. Saderra y Llosas y amigos ya sabe que estamos siempre aqui para servirle en cuando guste. De V. afms. s.

JOSE Y JUAN CLARA

Document procedent de l'arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

Paris, 2 Marzo 09

Sr. D. Nonito Escubós

Muy distinguido Sr.:

Ayer recibimos su muy grata del 27, por la cual deseáramos darle gracias si las hubiera suficientes para ello; de todos modos le decimos *grand merci* por el interés paternal que con tanta bondad ha tenido á bien tomar en este asunto.

Con mi hermano José nos permitimos presentarle nuestros cordiales respetos y la más distinguida consideración quedando de Vd. afmos. y SS. q.s.m.b.

J. Y JUAN CLARA

3, Rue Vercingetorix

Document procedent de l'arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

R. DE VARGAS

Serrano, 38 - MADRID, 14 de Mayo de 1909

Señor D. Narciso Mauri.

Mi querido amigo: hoy he estado en el Ministerio de la Guerra en la Sección de Instrucción y Reclutamiento en donde han estudiado el asunto de su amigo Sor. Clará y me dicen lo siguiente.

"El Sor Clará debe estar considerado como desertor y no como prófugo. La razon, el no haber dado cuenta de su persona una vez que fué llamado á filas. Para saber con seguridad como está considerado, hay que enterarse en la caja de recluta de Olot siendo el jefe de esta el unico que puede dar los datos necesarios.

Si está declarado desertor, como es probable, se le ha formado expedeinte y radica en la mencionada caja de recluta.

Si lo estuviese como prófugo hay que saber si presentó en 1906 instancia de indulto, pues se le concedió a todos.

Sea prófugo o desertor, los Capitanes Generales de las regiones son los que estan facultados para conceder indulto segun aprecian los casos, por lo tanto el de Cataluña, que lo es ahora el Tte. General D. Luis de Santiago y Manescau, es á quien hay que dirigirse una vez que se sepa seguramente que el jefe de la caja de recluta de Olot cual es la situación del interesado.

Exponiendo con habilidad los motivos de no haberse presentado, no es difícil obtener el indulto. Hasta tenerlo no es prudente venir á España pues nunca falta *un amigo* que lo señale á la Gua. Civil y entonces daría con sus huesos en la carcel sin remedio.

Esto es cuanto me han dicho en el Ministerio. Si desea algo mas mande a su siempre buen amigo.

R. de Vargas

Tot el document està escrit a màquina, excepte el darrer paràgraf i la firma, que son autografs. Document procedent de l'Arxlu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

30, Avenue Malakoff

Miércoles, 16 Junio 09

Sr. D. Nonito Escubós

Muy querido Sr. y amigo:

Mil gracias le damos por su amabilísimo telegrama de felicitación.

Yo me permiti mandarle el mio por que crei de mi deber comunicar el triunfo de mi hermano á la grande familia que es para nosotros la Ciudad de Olot y claro que para ello me diriji a su bondadoso padre que es Vd.

Me es agradable comunicarle que he triunfado respecto aquel asunto que Vd. tuvo la bondad de interesar, el concurso se hizo, mis trabajos fueron aprobados, y se me acordo una suma que puede variar entre dos o tres mil francos pagados en diferentes plazos.

Tengo el gusto de darle las mas sinceras gracias por el certificado que tuvo la bondad de hacerme, pues de mucho me ha servido.

Mande como guste á SS. afmos. que tanto le deben

J. Y JUAN CLARA

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot - Hi figura anotat que fou contestat el 21 de juny de 1909.

Berck - Plage

21 Juny 1909

Molt Senyor meu i distingit amic:

He sapigut per intermediació de mon jerma Joan l'interés que s'ha dignat portar respecte el resultat qu'obtingueri al "Salon".

Tante atenció no m'estranya pas vinguent de part seva aixi com dels demés bons amics d'Olot.

El prego vulgui fels-hi eco de ma mellor gratitut i cregui qu'el meu gran desitj es el de poguer respondre, treballant sempre seriament, a n'aquestes bones consideracions i tan dolces simpaties.

Estic, desde tres setmanes, respiran l'airè pur i el silenci del mar i dels camps, i a mes, es probable qu'el mes entrant vagi a Grecia a delectarme i admirar les relíquies de la gran época antiga;

Ja tindré gust en escriure-li.

Entre-tant, se repeteix de vosté, el que l'hi es agraphis-sim i incondicional

S.S.

JOSEP CLARA

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot. Anotat en ell hi consta que fou contestada la carta el 20 d'octubre de 1909.

Villa Malakoff

30, Avenue Malakoff

Paris 6 Agost 1909

Benvolgut i distingit amic:

Mos grants desitjos son de poguer contribuir en lo que pugua, com a bon català i Olotí a la tombola que pensen fer aquest istiu mes son pocas les coses que tinc de petit tamany i com (fora dos caps) lo altre son estautetes nues, no sé si agradaran. De totes maneres fassin el favor de fer-me saber cuan tenen de ser enviades i a quina direcció.

Pel museu encara tinc un estudi d'home nu per l'istil dels altres dos que envieri i de la mateixa dimencio: es una 1ra. medalla de l'escola de Belles Arts d'aquí que'm donaren en 1905, época ahont encare i anave a fer estudis. Si els pot interessar tindré molt gust en oferir-los-hi junt, am algunes altres coses, les mateixes reproduccions de lo que podria enviar per la tombola.

Perdonin no hagi cuntestat mes aviat estic forsa acaparat acabar coses cumensades i preparant ja altre cose per fer en grant per l'any que ve o per d'aquí dos anys.

Ja hauria de ser cap a Grecia fa 3 setmanes, mes, com me'n in vaig amb un Grec amic meu i que encare no está llest el tinc d'esperar.

Estem enterats de la trista situació d'Espanya i de lo que s'ha passat a Catalunya puij els diaris d'aquí en han donat forses detalls, mes les opinions mes ben fundades i mes imparcials son les que donen els Alemanyans.

Res mes per avui. A Paris i reina molta quietud, pro el progrés de l'aviació esta fent una fressa que ho arribará a capgirar tot.

Presenti nostres respectuosos homenatjes a les senyo-

ras de Trincheria i am un tendre abras a n'els nens rebi la més coral estreta de ma de ses amics.

afm. J. i JOSEP CLARA

No oblidi de saludar á tots els amics.

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

Villa Malakoff

30, Avenue Malakoff

Paris 6 juliol 1910

Senyor Dn. Nonito Escubós

Molt Sr. nostre y amich distingit:

Serà un nou plaer el nostre en contribuir un xich mes, tal com debem y de la mellor manera que podem, en bé del nostre museu, oferint alguns altres treballs.

Tenim varies coses destinades al museu d'Olot, pró per no aumentar gaire els gastos d'expedició à la junta de dit museu hem pensat posar-ne nomes unes cuantes, a dintre la mateixa caixa de lo qu'enviaré per la tòmbola, si vostes volen, de manera que fent la caixa una mica mes grossa es podran enviar algunes coses mes.

Les altres coses mes grans, també reservades pel museu es podrán enviar mes tart.

Ja s'especificará sobre cada obgecte lo qu'ha d'ésser per la tòmbola y lo del museu.

Els gastos de l'embalatge y ports no poden pas ésser importants, puij els meus envios es composarán d'algunes esculptures de petit tamany, les quals son: Un cap y una figureta-guix per la tombola. El mateix cap y la mateixa estatueta (repetits) pel museu. Ademés un cap de dona, fragment d'una de les meves estatuas, també per al museu.

La estatueta ha figurat al "Salon de la Société Nationale" d'enguany d'aquí. El cap de dona qu'es intitulat "Bacchis" fou exposat també al mateix Salon de l'any passat y derrerament a "l'Exposició de les Arts y Artistas de Barcelona".

L'altra cap-fragment ha sigut exposat al Salon de Paris d'aquest any y al mateix Saló de Barcelona. L'ajuntament d'aquesta vila l'ha comprat per ornar les dependencies de la casa ciutat.

Inutil manifestar-li el desitj que tenim de veurer el museu del nostre Olot estimat anar creixent, engalanant-se cada dia mes de coses dignes y de pura bellesa.

M'agradaria molt poguerl'ho tornar veurer aquest museu, poguer tornar á Olot abraçar l'aimade familia y amichs pró ho veig impossible pel moment! Tinch molta fena y á Paris els anys passen am un velocitat espantosa. La setmana passade tinguerem la visita al nostre taller del ministre de Belles Arts Francés, Mr. Dujardin-Beaumetz amb un conservador de museus de Paris, els quals vingueren á veurer lo que m'han comprat pel museu del Luxembourg.

Serveixis saludar molt amistosament els bons amichs y vosté já sap lo que l'hi son reconeguts y afms. ss. aquests.

J. Y JOSEP CLARA

DOCUMENT procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

30, Avenue Malakoff

20 Agost 1910

Sr. D. Nonito Escubós

Molt distingit Sr. y amich:

Crech de mon deber comunicarl'hi el triumf de mon jermá à l'Exposició de Bruseles.

El jurat l'hi ha acordat el Diploma d'Or, primera distinció entre els esculptors espanyols.

Saben el gran interés que Vd. y demás amichs se dignen prodigar-nos. els comunico à tots am gran pler aquest nou triumf de la terra.

Disposi en tot, de son sincer amich y afm. S.S.

JOAN CLARA

Document prcoedent de l'Arxiu de la Bibliotera Municipal d'Olot - Sota la firma de Joan Clarà hi ha anotat el següent text de tetelegrama:

"Clarà Escultor

30 Avenue Malakoff

Paris

Felicitó entusiasmo triunfo obtenido Bruselas
 refluendo tan grandioso éxito ciudad nativa
 Juez Municipal
 NONITO ESCUBOS

Barcelona 28 juliol 1911

Estimat amich:

Tinch el gust d'oferir per al pròxim certamen d'enguany un dibuix original meu.

He pensat escullir com assumpte:

"Una melodia pera piano sobre un tema català".

Saluden als amichs y reben una afectuosa encaixade de vostre.

JOSEP CLARA

Document adreçat al Sr. Josep M.* de Garganta i Vila-Manyà, facilitat pels Srs. Consol i Miquel de Garganta i Fàbrega. Procedeix de l'arxiu particular de la Família Garganta.

Sr. D. Joseph Ma. Garganta

Vich 24 Set. 1911

Amich caríssim: Ja sab per la carta d'en Sidret que en Clarà estigue contentíssim de Vich y de nosaltres y que marxà ben alegre y prometent tornar. Però are li vull explicar menut l'avinguda d'aquest vostre geni, o nostre perquè es de tots els catalans, el Phidias de Catalunya. Si no ho he fet mes aviat ha sigut perquè no hauria sapigut coordinar les idees de resultes de l'emoció. Perquè sàpiga que de tants homes cèlebres com he tractat entre artistes y escriptors may com aquesta vegada se m'ha augmentat l'admiració que per ell ja sentia; y es que en Clarà sentint-lo encare guanya.

Arriba el dijous cap al tart y a l'estació hi erem ja a esperar-lo en Sidret, l'Anglada y un servidor de V. Ens escamparem per l'Anden per veurer qui'l trobaria primer, y al cap de poch ja veig que l'Anglada me'l presenta carregat ab sos maletes fenomenals. Li prenguerem el pas que endossarem a la tartana de la fonda Ristol y cap Vich a peu, perquè's veu millor. Entrarem cap a plassa, bai-

xarem pel passeij y cap al portalet (muralles de Pere IV). Tenia ganes de caminar, no volgué perdres res y preferí primer que tot ferse idea de la ciutat especialment de la part antiga. Li agradà moltíssim la Plassa y la Rambla de Moncada (Portalet). D'aquí seguirem la muralla, vegerem l'exterior dels claustres de la Seu y entrarem cap a la Plassa de la Catedral. Tota plegada li agrada molt especialment el monument de l'antigua rotonda. Visitarem la Seu de can passa via y cap al Temple Romà. A dintre's posà a explicarnos lo que ell entenia per escultura, que volia qu'es recordés qu'era pedra y que no tingués may el sello d'esser pastada ab fanch, ni tampoch fes literatures. Digué que el seu ideal seria contribuir a l'obra de l'arquitecte, però desgraciadament no hi han arquitectes; tots fan cosetes que semblan obra de pasteler, torretes de crocán. Y tot parlant aixís del desvio actual del art, de l'estat *deplacé* de l'esculptura. Se'ns feu ben fosch. Y'ns anarem d'aquell yoch august prometent tornarhi l'endemà. Y allavors cap a passeijar. Als altres amichs els cridaren les obligacions y allavors forem sols nosaltres dos y parlarem molt, especialment d'art antich, d'arqueologia bebilònica, egipcia, fins a la grega, ahont ens aturarem ab predilecció. Després parlarem de romànich y s'ensopegà que tots dos sabiem murmurar y trobar grans defectes en el gòtich ja fos en arquitectura ja fos en pintura o esculptura, però per això tot admirantlo extraordinariament. Després parlarem llargament del Renaixement, del seu esperit, de sa manera de concebi l'art que tant empipa a l'Huysmans en la *Catedrale*. Li vaig explicar aquelles cavalcades que explica en Taine y allavors ens extenguerem sobre pintura Italiana, y tot dient això entrarem al café de la Constancia. Y he dit mal que tots els companys fossin fora hi havia encare l'Isidret quan entrarem al café. Prenguerem un vermouth, després passeijarem mes encare, y allavors se n'anar el Sidret. Ja veu que parlarem de tot. La seva conversa es edificant.

Vaig dirli que tindria gran gust de que visites al Sr. Bisbe. Vaig contarli que'l visiten tants artistes encar que ja's coneixen y que se li pendria molt be, de què sens coneixel l'anés a veurer. Demostrà un xich de tímidesa

dient que no sabia quin tractament se'ls dava, però que ab tot y això li agradaria molt. Quedàrem que si y ho deixàrem per demà. Allavors trobarem el metje Pujol, son amic. Voltarem ab ell, y ab ell se n'anà a sopar al Bar, y ell mateix ja prometre portarlo a can Ristol.

Al endemà a les 8, vaig anarlo a buscar com haviem quedat el vaig trobar qu'es vestia. Em vaig despertar tot conversant, perquè tenia molta enrahonara el Sr. Clarà. Acabat de vestir m'ensenya llibres de les maletes y me cabat de vestir m'ensenya llibres de les maletes y me n'oferia per llegir. Després 's trague la poesia que en Maragall li llegei en el brindis. Portava la firma autografa del poeta y a baix en un espay *ex-profeso* m'hi feu la dedicatoria. Seguidament n'ompli una altre per tots, Sidret, Anglada y Vilatimó. Allavors digué que a mi 'm volia fer una ofrena especial. M'ensenyà algunes fotografies que li quedavan y vaig triarme el *Ritme* perquè me l'oferia tant galantment. Y tot seguit m'hi posa una expressiva dedicatoria que molt estimo.

Vaig quedar contentíssim. Aquest es el verdader objecte d'art que me n'he endut dels Jochs d'Olot. Quina alegria tenia jo ab el *Ritme* ab dedicatoria y ab la poesia també dedicada. No s'ho pot afigurar.

Sortirem de la fonda y de dret cap a l'Escorial. Mirarem tota l'iglesia especialment la cupula den Joan Llimona y dos Crists un den Llimona Joseph que hi ha a l'Iglesia y un altre den Joan que n'hi ha als Claustres. Al sortir d'aquí tornarem al Temple Romà passant per aquells carrers que tant agraden a Vosté. Això motivà el que'ns parlessim de V. y vaig coneixer que entre 'ls dos s'hi havia lligat una verdadera amistat. Me digué que V. y en Capdevila eren de lo mes intellectual y noucentista d'Olot. Al sortir del temple Romà, anarem a veurer detingudament la Seu y els claustres y després, cap al Palau. Esperarem que sortis la visita que el Sr. Bisbe hi tenia, el vaig advertir que podria ser que el convides a dinar y que sobre tot ho acceptes. El Dr. Torras el rebé triomfalment parlaren un quart y el convidà pel dinar. Pel interior del Palau pujarem al Museu, saluda Mossen Gudiol y tots cap a dins. El visitarem detingudament y li agradà moltíssim. Digué que fora el de Madrid, y fins contanthi el de

Madrid en quan a les seccions gòtica y romànica era el primer que veyia a Espanya. Al sostir firmà l'Album y cap a dinar fins a les tres. El Sr. Bisbe y demès gents, el Sr. Vicari General Dr. Dachs, no se si hi havia el canonje Corbella però crech que si, li dongueren grata conversa y el feren parlar molt també. A prop les tres l'anarem a buscar ab en Sidret y cap a cal Anglada, al carrer de la Riera que V. ja visita ab el Sr. Genis. Allí prenguerem café conversant llargament y de tot. Visitarem la casa y al sortir, cap a veurer l'altar de Sta. Teresa y el monument, que potser foren les coses que mes li agradaren de Vich. Al sortir despedirem als de la fonda y cap a l'Estació. Eren les 6. Me digué que li espriques per menut el viatge y que vosté fer el favor de dir al seu Pare tot lo referent a cal Bisbe perque son Pare n'hauria una alegria (L'obsequi mes gros que el Sr. Bisbe fa a una persona es quedarsel a dinar).

Me digué si volia enviarli alló que vaig llegirli aquí a Olot les *Transformacions*. Ho fare oy? Això quan serà a Paris perque digue que a Barna no sabia ahont seria ben fixament. Digué que ja m'enviaria altres coses y pujarem al tren. Se despediren del Sr. Pujol que havia vingut expressament y a reveurer. Creguis que'ns ferem veraderament amichs. Digui a D. Nonito que dijous vaig trobar per Vich al seu germà D. Ramon. Passa arribat a mitx dia. Allavors era a la tarde vaig acompanyarlo a fer algun recado y'ns despedirem perquè tenia feyna y volia marxar en el tren que devia arribar en Clarà.

Valgui aquesta carta com escrita també per l'amich Capdevila. Fassili llegir y lo mateix a D. Nonito si's veu capàs de desxifrar aquesta lletra. Dispensimho. Estich tremolós de pols avuy. Avuy reberà carta den Quel. Esta content ab el vestit nou.

Recorts per sa Esposa y sa Mare y pen Joanet per D. Nonito, S. Capdevila, Sr. Saderra y Sr. Sans y diguils que a tots els olotins que vinguin els tractariem aixis!

Rebi una encaixada den

MANEL BRUNET

Document facilitat per la familia Garganta, procedent del seu arxiu. La llarga extensió de l'escrit feu que aquest

ocupès un paper normal de carta mes un foli amb la marca del "MUSEU ARQUEOLOGICH ARTISTICH EPISCOPAL DE VICH". I encara que el signant poses una nota dient: "Vaig depressa per aprofitar el tren de les 8 mati y'm trobo que s'ha acabat el plech de paper. Dispensim sent?".

30. Avenue Malakolt

Paris 21 mars 1912

Sr. Dn. Nonito Escubós

Olot

Molt distingit y estimat amich:

Tinch la satisfacció de proposar deixar en diposit al Museu d'Olot les dues estatures guix "La Deesa" y "El Crepuscle".

Aquestes esculptures venen de Roma. Habian de tornar à Madrit y d'alla à Paris.

Vareij donar ordre de que s'aturessin à Barcelona per poguer facilitar aventatjes de ports à Olot.

Mon intenció era de enviar-las un xich més tart, prò, mes tart, Olot hauria hagut de pagar els gastos d'emballatge y els ports desde Paris, qu'haurian sigut molt mes cars.

M'escriuen de Roma que aquestas estatuas quedarán à Barcelona y que puch retirar-las de la aduana ahont tenen franqueij d'entrada.

De manera, que com à gastos no mes hi haurà els ports de Barcelona à Olot. Per lo demès, van embalades y ab ordre.

Haurian de trobar algú que s'encarragués de retirar-las de la Aduana y d'enviar-las à Olot. Tan aviat com se pugui (ja faré l'autorisació cuand sapigue el nom del que ho recullirà).

Aquestes estatuas son aquellas que figuraren a la passade exposició de Madrid.

Les altres dues, iguals, son les que també exposeri à Bruselas y Barcelona y que foren adquiridas, l'una per l'Ajuntament y l'altre per la Diputació.

Enviant-las à Olot no faij mes que procurar-me el plaer de poguer contribuir, à la mide de les meves forces,

al desarrollo del nostre petit museu de cultura qu'am tan d'amor van formant vostés.

Saludi de part nostre als bons amichs y manin sempre à ses afm.

J. JOSEP CLARA

Document procedent de l'arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

30, Rue Malajolt

Paris 6 abril 12

Sr. D. Nonito Escubós

Mi distinguido Sr. y amigo:

Permitame V. asociarme de toda mi alma á las penas que Dios le ha ofrecido; en este triste turno que tenemos en esta momentanea vida...

Mi hermano José no podrá hoy tener el gusto de contestar su atenta carta, pues por algunos días ha salido para Belgica; y como yo desde Paris le he anunciado que los periodicos de Holanda cantaban su gloria en la Exposición de Amsterdam le he aconsejado visitara el, aquel pais, pues segun veo es la nación que mejor ha comprendido su obra.

Respecto á las obras que han vuelto de Roma, por de pronto puedo decirle que el buque (no se su nombre) tenía orden de dejarlas á Barcelona.

Todo lo que volvió de Roma para España segun tengo entendido fué desembarcado en este puerto; claro que no hay ningun derecho de aduana, en primer lugar que las obras salieron de España, y despues que ellas estan designadas á un Museo. Seguramente las cajas deben de estar en la Aduana, pues de Roma se dió orden de dejar en Barcelona las obras de Clará.

De todos modos José estara de, supongo, en camino para mi amada Tierra. Grande será mi gusto en poder admirar su obra el Museo, y darle de viva voz las gracias por lo que para nosotros viene haciendo desde tantos años.

Aguardando este día, ahora, si Dios lo permittie cierto, y no lejano ya sabe que me tiene a sus ordenes y afmo. amigo y servidor.

JUAN CLARA

Document procedent de l'arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

Paris 8 Mayo

Muy distinguido Sr. y amigo:

Tengo el gusto de confirmarle mi carta de hace unos cuatro dias y comunicarle que llega una carta de Roma en la cual nos dicen que para simplificar dificultades de aduana, las obras de José han sido mandadas a Madrid, donde aguardan ordenes.

Tan pronto mi hermano esté de vuelta de su viaje dará las instrucciones que requiere el caso.

Suyo de veras

JUAN CLARA

Postal enviada a Nonet Escubós. Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

Madrid, 23 Mayo 1912

COMISARIA REGIA Y DELEGACION

DEL GOBIERNO DE S.M.

EN LA EXP. INTERNACIONAL

DE ARTE: ROMA

M.CM.XI

SECRETARIA GENERAL

Sr. D. José Clará

Muy distinguido Señor mio y amigo:

Recibo su carta fecha 20 del presente, y apresurandome á complacerle, he dado orden en el acto para que se envíen las cajas que contienen sus dos estatuas, yeso "La diosa" y el "crepúsculo" á D. Nonito Escubós —Museo Municipal de Olot— provincia de Gerona, en las condiciones que V. desea se haga.

Mucho me desagradó no les desembarcasen sus obras en Barcelona, para lo cual habia ya prevenido a la Dirección de Aduanas, pero la expedición vino integra á Madrid, de donde habia salido para Roma.

Le agradeceré me envíe como me promete los Talones resguardo de sus obras, para unirlos a las demas.

Reciba mi entusiasta enhorabuena por su último y me-

recido gran éxito, reiterandose suyo affm. amigo y compañero

JUAN COMBA

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

Madrid, Princesa, 14

28 Mayo 1912

COMISARIA REGIA Y DELEGACION
DEL GOBIERNO DE S.M.
EN LA EXP. INTERNACIONAL
DE ARTE: ROMA
M.CM.XI

SECRETARIA GENERAL

Sr. D. Nonito Escubós Olot

Muy Sr. mio:

Tengo el gusto de enviarle un Talon-resguardo de la Comp.^a M.Z.A. expedición n.º 1150, de dos cajas nos. 71 y 72, conteniendo las estatuas de yeso, "La Diosa" y "El Crepúsculo" que, segun carta de su autor D. José Clará, fechada en Paris el 20 del presente, me dice mande á ese Museo Provincial, á P. V. y portes debidos.

Estas estatuas han venido con la expedición completa de las obras de arte que figuraron en el Pabellón español, donde han tenido mucho éxito; y por ser yo el Secretario General de la Comisaria Regia de la Exposición, me ha dado este encargo que cumpla gustosísimo.

Esperando me haga V. el favor de acusarme recibo de esta carta, y de las obras cuando las tenga en su poder, tiene el gusto de ofrecerse atento y S.S.

JUAN COMBA

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

30 Avenue Malakoff XVI

Paris, 8 Juin 1912

Sr. Dn. Nonito Escubós

Olot

Molt distingit amich:

Reberi en son dia sa estimada del mes passat à la cual contestà mon jermà Joan.

Jo també m'associó sincerament à les penes que tenen el seu cor endolorit y faig vots perquè l'amargor de la fatal desgracia vagi calmant-se y torni poch à poch reserenar-se la seva anima.

Vareig rebre la carta del amich Sr. de Trincheria.

Feri les jestions volgudes referents à les mevas estatuas que segons m'havian promés à la delegació de Madrit per Roma, serian desembarcades à Barcelona y finalment, com vosté sap, tornaren à Madrit.

Vareig escriurer à Madrit donant ordres pera que ditas dos estatuas fossin enviades al Museu d'Olot y reberi la contestació qu'aquí incloch.

Aquest contretemps fa que tindrán de pagar els gastos de Madrit à Olot en lloch de Barcelona à Olot.

Doneri ordre de que aquestas dos caixas fossin enviades en petita velocitat. De manera que, aquest Sr. Juan Comba de Madrit ja deu tenir el taló ó rebut que se l'hi enviá, y si, com ell diu, ha fet l'expedició desseguida deurán rebre-las à Olot d'un dia al altre.

Si fos cás de que ditas obras arribessin malmeses, jo aquesta tardor es facil que vingui ab mes jermans y no-saltres mateixos les arreglariam.

Ja faran el favor de posar-me quatre ratlles dient-me en quin estat han arribat.

Esperant el goig de poguer-los abraçar ab mon jermà aquest istiu (ó tardor, puig de fixo no ho sabem ben bé encare).

Saludi ben coralmment als amichs del museo, y sense oblidar á sa família ja sap es de voste sempre afm. S.S. Q.B.S.M.

JOSEP CLARA

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

MUSEU-BIBLIOTECA

DE LA

M. L. CIUDAD DE OLOT

La Junta de Gobierno de este Museo-Biblioteca en sesión del día de ayer acordó consignar en acta, haber recibido sin deterioro de la Comisaria Regia y Delegación del Gobierno de S.M. en la Exposición Internacional de

Arte de Roma, las esculturas intituladas LA DEA y EL CREPUSCULO, expuestas en dicho certamen por el Sr. Clará, las cuales fueron remitidas insiguiendo los deseos del nombrado Sr. otro de los protectores de este propio Museo.

Lo que tengo el gusto de comunicar á V. S. cumpliendo lo acordado, además conforme se interesa en su atenta carta fecha 28 de Mayo último.

Dios guarde á V. S. muchos años.

Olot 10 Junio de 1912.

Iltr. Sr. Secretario de la Comisaria Regia de la Exposición Internacional ROMA.

Document procedent de l'Arxiu de la Bibliotec Municipal d'Olot.

Olot, 11 Junio 1912

Sr. D. JUAN COMBA.....MADRID

Respetable Sr. mio: Oportunamente recibí su atenta fecha 28 de Mayo ppdo., así como el talon adjuntado á la misma, de remisión de las dos estatuas destinadas á este MUSEO, por nuestro compatricio, el celebrado escultor Sr. CLARA.....Las aludidas obras ó esculturas, llegaron perfectamente bien, sin haber experimentado deterioro ó desperfecto de ninguna especie.

A mi vez y conforme á sus deseos le adjunto resguardo ó recibo de las referidas estatuas, ofreciéndole mandarle otro si aquel no es suficiente para llenar las formalidades tiene establecidas esa COMISARIA de su digno cargo, en lo concerniente á la entrega ó devolución de las obras de los expositores.

Con la mayor satisfacción, aprovecha esta oportunidad para testimoniarle su mas distinguida consideración y ofrecerse de V. muy atento y affmo. S.S. q.b.s.m.

Esborrany de carta - Procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

30, Av. Malakoff

Paris, 20 Junio 1912
Sr. D. Nonito Escubós

Muy querido Sr. y amigo:

Permitame Vd. la molestia hablandole aun de mi asunto, (aun que gracias á Dios, y á la bondad de algunos buenos amigos como Vd., parece que en breve estará listo).

Si le era posible saber algo sobre la cantidad que la Exma. Diputación Pl. de Gerona votó para mi, esto es, 1.500 p., para la redención mucho se lo agradecería pues el tiempo ja viene limitandose y yo tengo gran afan de venir a la Patria para estrecharles las manos.

No se si la cosa es cierta, pero me mandaron un corte de diario, donde un circular decia que para acojerse al indulto solo habia un mes para los que en España residen y tres para los que estan en el extranjero; ayer fui en el Consulado me digeron ellos lo que dice la Gaceta del 25 Abril, que hay tres meses para los de España y 6 para los del extranjero, delante esta incoerencia jo desearia salirme del paso cuando antes. Amás me dijeron que si el tiempo me faltaba para acojer á España podia jo hacerlo en el Consulado de Paris, entregando á este mismo Consulado la citada cantidad. Si era encesario yo podria hallarme en Cataluña en la primera mitad de Julio, antes me seria algo dificil á causa de una escultura que no puedo abandonar.

Por estos motivos me atrevo a molestarle á Vd. pues segun creo la Zona residen en Olot, de manera que tal vez le sea posible obtener alguna cosa en concreto. Lo que es util saber es lo de la Exma. Diputación. Enfin nadie mejor que V. puede saber lo que debo hacer por esto se lo agradezco en el alma.

Supongo ja tendran Vd. noticias de las obras de José que han salido de Madrid para Olot.

Con cariñosos saludos á los amigos mande como guste a sus afmos. S.S. y amigo de verdad.

JUAN CLARA

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

30, Avenue Malakoff XVI

Paris, 22 Juny 1912

Sr. Dn. Nontio Escubós

Olot

Molt distingit amich:

Acabo de rebre sa estimada carta. Veig ab gust que mes escultures son arribades en bon estat y estan ja colocabades.

Agraheixo els aplausos y la gratitut de la junta. El nostre petit museu es modest pró se fa estimar per las ganas que té de creixer. Jo també l'estimo molt i tinch un goig immens en poguer contribuir, a la mida de mes forces, com tots tenim el deber de fer-ho à la nostra humil institució de cultura. No es aquesta la primera obligació que tenim els homes de la terra?

Hem titngut la satisfacció de veurer que s'ha coronat la memoria del nostre grant artista J. Vayreda, aquesta ànima delicade qu'ens iniciá al camí del dolç fruir de la bella natura. Ell ens feu veurer la suptilitat, la frescor y la divinitat del nostra paisatge.

No's pot respirar l'aire y benestar de nostras parts, de nostres camps, de nostres montanyes sense sentiri mesclade la fragancia y la visió de l'esperit de l'obra d'aquest home.

Veyem ab disgut qu'algun senyor sembla oposar-se à la redenció del cas de mon jermà Joan.

Cuant l'Exma. Diputació, fa uns cuants anys, votá la suma necessaria pera redimir-nos tots dos, se deposità la cantitat per quant vingués el moment d'emplear-la, sense fer constar, com molt justament els fa notar vosté, cap més condició qu'aquesta.

Fins ara no hi ha hagut necessitat de la cantitat dipositade en favor de mon jermà.

Are's presenta el cas. Suposu's respectarà l'acta acordat per la Diputació, y fins, per fer-se les coses tal com caldria la Diputació se tindria de reservar l'interés compost per la suma dipositada i ajuntar-lo en els fondos de la caixa destinada à cuestions de cultura.

Si es veritat qu'es dona com à pretexte que en aquella época es tingué en compta la falta de medis en que contabem y que ara ja disfrutem de millor fortuna, nosaltres recordem que quant se notá aquest acort, conmoguts devan l'acta magnanim de la Diputació, ens despreguem ab tota l'abnegació y sens pensar en l'estat critic qu'atravessavem, sens recordar les engoixas, les priva-

cions, els esforços enormes que representava la producció d'aquella època, ens desprendrem de totes les obres del nostra taller (alguna en bronzo, les altres originals) y les ferem enviar al museu de Girona.

No pensarem pas fer un cambi ab els cuartos que s'ofereien car els diners no poden pagar totas les lluitas y dolors d'un home jove, faltat de medis amb l'aspre voluntat de voler fer cami en art. Tampoch pensarem que de no enviarlas llavors à Girona, mes tart tot alló representave pot ésser una suma força mes respectable que la oferta. Sols hi vegerem un acte de bondat, aquest acte ens conogué y procurarem correspondre-hi.

Sentiriam se tinguessin encara de fer gestions per evitar que triumpi aquesta opinió mesquinament llastimosa y pera que's porti à bona fi la cuestió.

De totas maneras mon jermà vindrá si no hayá res de nou, el mes entrant y si l'Ena. Diputació té més en comp-tet les consideracions d'aquest Sr. Diputat que la memoria del seu acort esmentat, nosaltres, pensant tan solsament en poguer trobar-nos ben aviat prop de la familia pera donarl'hi la tan desitjada alegria de reunir prop seu tots els fills escampats, nosaltres farem de manera à resoldrer la cuestió d'aquest grapat de miserables pessetas, y si aixó fos aixís (que no crech s'hi atrevirán) podrem dir una vegade més, que en aquest mon es difícil als homes mantenir la dignitat qu'els tindria de fer mereixedors dels drets que pomposament s'acordan.

Jo comprench molt bé qu'es discuteixin els pressupostos y que's busqui la rahó dels gastos d'un govern o d'una diputació, pró qu'es trenqui el respecte de la paraula donada y la consideració dels que, ab tan bona fi obraren sense ésser portats per altra interés que l'amor pur per llur pais. Aixó no ho arribo à comprendre.

Dispensim, car amich, l'hi hagi parlat mes llargament de lo que voldria d'aquest assumpte, pró m'hi he sentit obligat.

Saludí ben respectuosament à sa familia y als nostres amichs. Agraphidíssims per la molestia que pera nosaltres se dona son sempre afms. amichs y S.S.

JOSEP CLARA

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

30, Avenue Malakoff

Paris 2 Julio 1912

Sr. D. Nonito Escubós

Muy distinguido S. y amigo:

Recibimos su muy atenta en la cual Vd. tiene la bondad de comunicarnos sus nuevas gestiones relativas a mi asunto, miles de gracias; pues estoy seguro que sin su intervención la cosa hubiera quedado muerta.

Ayer estuve al Consulado presentando una solicitud dictada por ellos (Consul ó vice Consul) en dicha solicitud hay la frase *adjunto letra de cambio 1.500 pts.*, jo les dije que esta suma yo la daría despues de haberme hecho las primeras formalidades de acogimiento y que amás yo creía que la Exma. Diputación Pl. de Gerona tenia esta cantidad votada desde muchos años y quizás en deposito á lo cual el Sr. Consul me contestó que si este deposito estaba hecho á credito de la Zona, nos bastaria en Paris un recibo de aquella administración ó que si el dinero se daba á España deberia entregarse al Jefe de la zona de reclutamiento, y el recibo que este Jefe nos daría se me mandaria recomendado y lo entregaria yo al consulado quien me daría un resguardo de pase y la cosa estaria en el ultimo acto.

Asi pues si Vd. puede alcanzar de los Srs. Diputados actuales que respeten el voto y decisión en mi favor de aquella epoca no debo decirle á V. de que manera le quedaria agradecido.

Sin embargo, si los Srs. Diputados ó diputado, que han hecho alguna dificultad, triunfaban en contra de mi, y por lo tanto en contra de lo votado por la Excm. Diputación de hace algunos años, nosotros tomaríamos las notas que el caso requiere y pagaríamos de nuestra caja esta mezquindad que estabamos en derecho de creer que la Exma. Diputación estregaria con el corazón y a manos abiertas.

Asi pues, le ruego me perdone el atrevimiento de solicitar de V. la bondad de ponernos al corriente de el re-

sultado sea cual fuera, pues tengo pocos días puesto que los tres meses terminan el 25 corriente y mi gran deseo sería llegar á Olot á eso del 15 cte.

Sin más que reiterarle mil veces las gracias, ya nos sabe sus agradecidos é incondicionales servidores y afmos. amigos

J. JUAN CLARA

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

Olot, 30 Agosto 1912

Sr. Dn. Nonito Escubós

Muy Sr. mio y distinguido amigo:

Mando á la junta museo mi sincero reconocimineto por su bondadosa felicitación relativa á la alta distinción nombramiento Hijo predilecto, que por el Excmo. Ayuntamiento acaba de otorgarme mi siempre querida ciudad de Olot.

JOSE CLARA

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

37 Rue Denfert Rechereau

Paris 24 Nobre. 12

Sr. D. Nonito Escubós

Molt Senyor nostra y amich:

Per conducte de ma familia ha sabut que Vd. havia tingut la bondat de entregarlos-hi el rebut de les obras en diposit en el Museo de Olot. Grants mercés.

La fotografia de el cuadro de Vd. ja fa dies que està en mans d'un critich d'art, però no ens ha donat encare cap resposta, aixís que la tinguem tindrem el gust de comunicar-li.

Un amich nostra comissionista que viu á Paris y Londres m'ha dit que si Vs. creyen que ell pugues serlos-hi d'alguna utilitat tindria un gran pler en interessarse á la fabricació de Vs. representant el genero que fabrican ab la esperansa de fer alguna cosa de bé aquest Sr. se diu Rovira (es espanyol) suposo que ell els escriurà.

Per diferents conductes he tingut noves de mon asunto

à la Diputació. M'han dit que l'altra dia quedà sobre la taula, mercès à el vot particular d'un Sr. Quintana (com à polítich crech que no te convicció de cap mena) siguen aquest assunto defensat per altres personas, entre ellas el Sr. Frigola, are se deu haber de resoldres dintre poch dias. Me diuen de Girona de pregar els Srs. diputats carlins" de ser energichs" francament nostra situació no ens permet pas suplicar, car seria contre la nostra dignitat. Si vd. vol tenir la bondat de parlarne à n'el Sr. Llosas crech que es una de les persones que mes importancia por tenir i ames suposo que hayà una qüestió d'amor propi, puig el Sr. Llosas fou l'iniciador de la cosa y son iniciativa fou coronada del exit de la Diputació. Donchs ara se tracta de desqualificar el treball del Sr. Llosas y tots els diputats de aquella epoca y aixó deu ésser arbitrari. Nostres enemichs diuent que nostra stluació no es com la de *aquella epoca* aixó es una gran indiscreció, puig no hi ha cap clausola que fassi condicions, com tampoch no ferem nosaltres al oferir à la Diputació nostras obras, car el valor de nostras treballs en aquella epoca ha aumentat moltissim avuy. Tenim trossos de diaris ahont se parla sovint d'aquestas pesetas ofertas a n'els germans Clarà, si la Diputació nega aquest deuta, nosaltres quedarem ab el dret de retirar nostras obras del Museu de Girona y fer constar llur conducta allà ahont siga menester, y com que may hem fet cap petició sobre aixó; que fou una idea noble i generosa del Sr. Llosas, podem passar drets y orgullosos de nostra conducta.

Cregui que may haguereu pensat que en nostra terra puguessin existir uns procediments tan baixos y rufians. Figuris de quina manera podem parlar de nostra terra à la gent que ens visita? gent casi de tots paissos car las obras d'en Josep están guanyant una reputació maravellosa en tot el mon de l'Art. Ja pot creuer que no es pas parlo, es mes abiat per que el cor ens sagne ab veurer tanta dolentaria junta ab tanta ignorancia.

Donchs si pot dirme alguna cosa a n'el Sr. Llosas crech que moralment ell hi te interés.

Ab infinitas mercès y ab moltissims records à tothom ja sap que som de Vs. afm. serviador y amich.

JUAN CLARA

37 Rue Deufert-Rocherean

Paris 21-12-12

Sr. D. Nonito Escubós

Molt distingit Sr. y amich:

Me perdoni mon retrás en contestar à son atenta carta del 5 cot.; He volgut visitar varis périts en materia de pintura ensenyant la reproducció de son cuadro. Tots son d'acor per dir que es una pintura del secle 16, però que malgrat lo molt semblan que aquest cuadro es à las obras d'en Veronés, me diuent que se tracta de una copia feta talvolta en el taller del mestre, y hasta podria ser ab tela del mateix mestre, però que la part que es mes duptosa, es aquell negre, y la dona que se veu en el segon plan, lo que mes els agrada es el cos de la dona, el cap el troben poc construït per ser d'en Veronés. Aquestes son las respostes que he pogut obtenir, ni per mes que may se pot donar com à difinitiu un jutjement fet ab fotografia. De tots modos encare penso ensenyarla à un belga que viu a Italia, y que are se troba à Paris, home de primer ordre, y que ha fet obras molt interessants sobre la pintura italiana; Cregui que no se perdrà pas per nostre cuidado al poder estar ben informats sobre aquesta obra.

En sa mateixa carta V. te la bondad de informarme sobre lo de Girona y darme de consell (que agraieixo molt) de evitar "tirania entre nosaltres y aquella corporació".

V. ja sap que feren donació de aquesta collecció d'obras, à la Diputació en proba d'agraïment, però si bé recordem lo den Josep; vist el cas actual ¿quin agraiment devem a una majoria que després d'haver fet sortir nostre nom moltes vegades en la prensa, fent veurer que feya alguna cosa, are que era el moment de fer efectiu lo promes, entra en indiscretas consideracions de nostra fortuna y nega lo promés, y discalifica els actes de la corporació de la epoca del Sr. Llosas siguent aquets votats y aprobats?

La tirania que l'actual corporació podria tenir per nosaltres sols podria ser mesquina é injusta com l'acte trist que acaba de cometre contre nosaltres y per aixó la despreciem ab tote la repulsió que ella s'es feta mereixedora (salvo alguns diputats).

L'amor que tenim à nostra terra forà seguament que nostras esculpturas quedin a Girona (ho penso...) puig lo juventut se deu educar, y aixó mon jerma ho considera molt; mes que l'actual Diputació.

Suposo haurá vist un article en el diari *La Publicida*, que sorti fa avuy 16 dia (crech) era titulat *una mala accion de la Diputación de Gerona*.

Sobre tot no creguin may que lo que ens fa comentar lo ocorregut siguin las quatre pessetas, més antes es el procediment, en que hem sigut burlats y despreciats. No se el Sr. Llosas lo que pensarà sobre la part d'amor propi que l'hi han molestat...

Ab respectuosos saludos à sa familia y als amichs, ja sap que som de Vd. els fidels compatricis y amichs que
b.s.m.

JOAN CLARA

Document procedent de l'Arxiu de la Biblioteca Municipal d'Olot.

NOTES

- 1)—"A los diez y siete de Diciembre de mil ochocientos setenta y ocho, en la pila bautismal de San Esteban de Olot, obispado de Gerona, el infrascrito bautizo a José, Juan, Joaquin, nacido ayer, a las seis de la noche. hijo de los consortes Juan Clara y Lucia Ayats, ambos de Olot. Abuelos paternos Jacinto Clara de Vich i Mariana Coromina de Olot. Abuelos maternos Domingo Ayats y Teresa Monsalvatge, Padrinos José Canal de Olot y Magdalena Ayats todos de Olot = Juan Fargas, Pbro. vica".
- (Llibre de Baptismes núm. 35, fol. 143 - Parròquia de Sant Esteve - Olot)
- 2)—Cens Municipal d'Olot - Any 1888: "Jaime Estela Prat, Maes. tro 54 años. Casado con Cecilia Tenas: c/. Ferial, n.º 43 - 2.º".
- 3)—Biografia (Catàleg de l'Exposició-Homenatge a Josep Clarà, amb motiu del centenari del seu naixement - Olot, desembre de 1978), per J. Murlà.
- 4)—"La infancia de Clarà en Olot", de Rodolf Puigdollers - Setmanari "La Garrotxa", núm. extra corresponent a les Festes del Tura de l'any 1972.
- 5)—"A los seis diciembre de mil ochocientos setenta y cinco, en la pila bautismal de San Esteban de Olot, obispado de Gerona, el infrascrito bautizé a Juan, José, Domingo, nacido a las cinco y tres cuartos de la mañana del mismo dia, hijo legítimo de Juan Clarà y Lucia Ayats, de Olot. Abuelos paternos: Jacinto Clarà de Vich y Mariana Coromina de Olot. Abuelos maternos: Domingo Ayats y Teresa Montsalvatge de Olot. Padrinos Juan Planadevall, del Sallent, y la abuela materna = Juan Ganta - Pbro. vicario".
- (Llibre de Baptismes núm. 34, pàg. 537 - Parròquia de Sant Esteve d'Olot).
- 6)—Setmanari "L'Oloti", núm. 13, del 27 de juliol de 1899.
- 7)—Expedient Lleva de 1897, pàg. 68, núm. d'ordre 92 (Arxiu Històric Municipal d'Olot).
- 8)—"Inmediatamente el concejal Sr. Gassiot indicó al Consistorio que la Excm. Diputación Provincial con un celo digno del mayor elogio habia interesado de la Superioridad el indulto de los eminentes patricios los artistas Hermanos Clarà que por falta de recursos se vieron obligados a abandonar la tierra que les vió nacer, creandose en el extranjero una fama

y un nombre que honra a todos los olotenses. Así pues, dijo que inspirándose con los sentimientos de la población tenía el honor de proponer al Cuerpo Municipal que coadyuve y secumbe el movimiento iniciado por la Excm. Diputación Provincial en súplica de indulto dirigiendo al efecto telegramas al Excmo. Sr. Ministro de la Guerra, Presidente de la Diputación Provincial y Diputado a Cortes por este partido. De momento aceptó en un todo la proposición el concejal Sr. Casademont y después de historiar sucintamente al Sr. Alcalde los hechos y circunstancias que han concurrido en los hermanos Clara, la Corporación por unanimidad acordó aprobar lo propuesto por el Sr. Gassiot".

Acta Municipal del 15 de març de 1904, pàg. 51 (Arxiu Històric Municipal d'Olot).

"Luego el Sr. Presidente puso en conocimiento del Consistorio que cumplimentando el acuerdo relativo a los hermanos Clara expidió telegramas en suplica de indulto, a las personalidades que se indicaban en el Acta anterior, habiendo contestado el Sr. Presidente de la Excm. Diputación Provincial y el Diputado a Cortes Sr. Albó.

Añadió que como dicho Sr. Albó, además de dar cuenta de las gestiones llevadas a cabo respecto a la solicitud de indulto de los hermanos Clara, lo hace con referencias a otros extremos de interés local, se leería la carta que recibió. Se dio lectura a ella en la que relaciona el estado de los asuntos siguientes: indulto de los hermanos Clara; aumento de guarnición en esta villa;.....

Terminada la lectura de la citada carta, a propuesta de la Presidencia el Ayuntamiento acordó quedar enterado con satisfacción".

Acta Municipal del 22 de març de 1904, pàg. 52 bis i 53 (Arxiu Històric Municipal d'Olot).

"...Acto seguido el Sr. Alcalde-Presidente manifestó a la Corporación Municipal que, según noticias adquiridas, el expediente instruido por la Excm. Diputación, para conseguir el indulto y redención del servicio militar de los Hnos. Clará era algún tanto deficiente sin duda por no ser bien definida la situación legal de aquellos mozos.

Indicó que según antecedentes obrantes en las oficinas municipales Juan Clará Ayats, del reemplazo de 1894, fue declarado soldado sorteable con el número 1602 y por la zona mi-

litar de Girona se le instruyó expediente de deserción por no haberse presentado a la concentración ordenada para el 1.º de Septiembre de 1896 al llamarse los excedentes de cupo del referido reemplazo de 1894.

José Clará Ayats, del reemplazo de 1897, número 92, fué declarado prófugo por este Ayuntamiento en Sesión de 21 de Abril de dicho año por no haber comparecido al Acto de Clasificación y declaración de soldados.

En vista de lo expuesto dijo el Sr. Alcalde que tenía el honor de proponer se sirviera la Corporación Municipal elevar atenta y razonada exposición a S.M. el Rey y para conseguir el indulto de referencia autorizando a la Presidencia y al infrascrito Secretario de este Ayuntamiento para suscribir la misma y todas cuantas otras instancias y demás documentos fuesen menester al indicado fin...".

(Acta Municipal del 20 de Setembre de 1904, pàg. 162 (Arxíu Històric Municipal d'Olot)

- 9)—GERONI GELABERT i RINCON.- Metge, nat l'any 1856 i mort a Olot el 16 de setembre de 1930. Va ser des de l'1 d'agost de 1899 i fins al 31 de desembre de 1903, conseller de l'Ajuntament d'Olot, ocupant en primer lloc, fins al 31 de desembre de 1901, la Comissió de Finances. En els dos darrers anys, s'ocupà de la Comissió de Foment i del Museu-Biblioteca. L'11 d'abril de 1903 sollicità permís oficial per traslladar-se a l'estranger per tal de perfeccionar estudis de medicina. Josep Clarà li realitzà un bust (col. Joan de Malibran), al peu del qual estampà "A n'el doctor Gelabert afectuos recort de son viatge a Paris - Paris 1903 - Joseph Clarà". Va publicar, per l'abril de 1918, l'opuscle "Ratificación aclaratoria y persuasiva".
- 10)—PERE LLOSAS i BADIA.- Nascut a Olot el 12 de maig de 1970, va morir a la mateixa ciutat el 28 de novembre de 1955. Polític, afiliat al partit carlista, banquer i escriptor, es va casar amb Anna Serrat-Calvó i Plana. El 17 de gener de 1897 entrà a formar part, com a conseller, de l'Ajuntament d'Olot, càrrec que deixà el 31 de desembre de 1901, després de ser Primer Tinent d'Alcalde. El 1902 fou elegit Diputat Provincial pel districte d'Olot-Puigcerdà. Del 1907 al 1918 va ser Diputat a Corts en diferents legislatures. Va estar nomenat, el 1921, Governador Civil de Balears i tres anys més tard, 1924, President de la Diputació de Girona i Conseller de la Manco-

munitat de Catalunya. El 1925 fou Governador Civil de la Corunya i al 1927 Governador Civil de les Balears. Va col·laborar a la premsa, especialment de signe catolicista, amb articles variats, alguns d'ells sobre aspectes històrics. Es autor de "Veritable concepte de la democràcia cristiana", publicat el 1902, així com s'editaren alguns dels seus discursos parlamentaris.

- 11)—"Gaceta de Madrid" - Any 1905, volum I (Biblioteca Municipal d'Olot).
- 12)—NONET ESCUBOS i SERRAT-CALVO.- Advocat i banquer, va néixer a Olot el 5 de juny de 1852. Va ser alcalde d'Olot des de l'1 de gener de 1904 fins al 31 de desembre de 1905, si bé continuà com a conseller de l'Ajuntament fins al 30 de juny de 1909, havent d'ocupar durant aquests anys accidentalment l'alcaldia per dues vegades, a resultes d'estar malalt el llavors alcalde Ramon Torras i Tomàs (concretament del 7 de novembre de 1907 al 6 de febrer de 1908 i del 10 de novembre de 1908 al 30 de juny de 1909). De tendència política conservadora, va ser un dels fundadors del Museu-Biblioteca d'Olot. President del Centre Catòlic olotí. Caporal de Sometent del partit d'Olot i Apoderat del Banc Hispà-Americà després de l'absorció per aquesta entitat bancària del banc "Llosas i Escubós". Va morir el 21 de juliol de 1922.
- 13)—FRANCESC ALBO i MARTÍ.- Nat a Barcelona l'any 1874, es dedicà a la política i a l'advocacia. De tendència carlina ingressà a la Lliga Catalana, essent-ne regidor, el 1901, a Barcelona. Fou elegit, el 1903 i el 1905, Diputat a Corts pel districte d'Olot. Va ser dirigent de Solidaritat Catalana. Va publicar diversos articles i obres històriques i jurídiques. Morí a Puigcerdà el 1918.
- 14)—"Revista Olotina", núm. 34, del 29 d'abril de 1906.
- 15)—ALFONS XIII - Enciclopedia Espasa - Volum IV.
- 16)—ESTEVE CARDELUS i CARRERA.- Doctor en farmàcia, nat a Olot el 8 de maig de 1882. Fou diputat provincial per la Unió Monàrquica Nacional i vice-president de la Diputació de Girona. Va morir el 6 de gener de 1929.
- 17)—Fou nomenat "protector" el 14 de setembre de 1906, figurant inscrit amb el núm. 37 i, segons consta, nomenat per dret propi, reconegut per la Junta de Govern en sessió del 22 de juny de 1932.
- 18)—"Revista Olotina", núm. 92, del 9 de juny de 1907.

- 19)—"L'escultor Josep Clarà, Fill Predilecte d'Olot", de J. Murlà - Treball publicat a "Tallaferro", suplement cultural de "La Garrotxa", núm. 10, agost de 1978.
- 20)—"Revista Olotina", núm. 115, del 17 de novembre de 1907.
- 21)—"Revista Olotina", núm. 116, del 24 de novembre de 1907.
- 22)—"Revista Olotina", núm. 118, del 8 de desembre de 1907.
- 23)—"Revista Olotina", núm. 121, del 29 de desembre de 1907.
- 24)—RAMON TORRAS i TOMAS.- Nat el 15 de desembre de 1851 Va ser Alcalde d'Olot des de l'1 de gener de 1906 a l'1 de juliol de 1909, si bé per malaltia hagué de demanar per dues vegades excedència o permís oficial. Durant el seu govern Olot aconseguí l'atorgament del títol de Ciutat. Havia estat, del 1882 al 1884 president del Centre Catòlic d'Olot. Va morir el 21 de novembre de 1911.
- 25)—"Revista Olotina", núm. 167, del 18 de juny de 1908.
- 26)—"El Ateneo", núm. 9, setembre de 1908.
- 27)—"El Deber", núm. 613, del 19 de setembre de 1908.
- 28)—"El Fluvià", núm. 35, del 23 de setembre de 1908.
- 29)—"Revista Olotina", núm. 209, del 15 de novembre de 1908.
- 30)—"Revista Olotina", núm. 210, del 19 de novembre de 1908.
- 31)—Document guardat en la Biblioteca Municipal d'Olot.
- 32)—"Ciutat", núm. 9, del 13 de juny de 1909.
- 33)—"Ciutat", núm. 14, del 18 de juliol de 1909.
- 34)—FRANCESC VAYREDA i CARRERAS.- Nat el 3 de juliol de 1859 i mort el 5 d'abril de 1936. Fou alcalde d'Olot des de l'1 de juliol de 1909 fins al 23 de novembre d'aquell mateix any, per elecció directa de l'Ajuntament.
- 35)—"Ciutat", núm. 71, del 8 de setembre de 1910.
- 36)—"Ciutat", núm. 72, del 18 de setembre de 1910.
- 37)—"Ciutat", núm. 73 del 25 de setembre de 1910.
- 38)—"Ciutat", núm. 77, del 23 d'octubre de 1910.
- 39)—"Ciutat", núm. 79, del 6 de novembre de 1910.
- 40)—"El Deber", núm. 727, del 19 de novembre de 1910.
- 41)—"Ciutat", núm. 87, de l'1 de gener de 1911.
- 42)—"Ciutat", núm. 103, del 23 d'abril de 1911.
- 43)—"El Deber", núm. 752, del 13 de maig de 1911.
- 44)—"Ciutat", núm. 108, del 28 de maig de 1911.
- 45)—"Josep Clarà i els poetes Joan Maragall i Josep M.ª de Garganta", de Josep Murlà. Treball publicat al núm. 13 de "Tallaferro", suplement cultural del setmanari "La Garrotxa".
- 46)—"El Deber", núm. 756, del 10 de juny de 1911.

- 47)—"El Deber", núm. 760, del 8 de juliol de 1911.
- 48)—"El Deber", núm. 766, del 19 d'agost de 1911.
- 49)—"Josep Clarà i els poetes Joan Maragall i Josep M.ª de Garganta", treball citat abans, en el qual es troba una referència biogràfica sobre Manuel Brunet.
- 50)—"Ciutat", núm. 125, del 23 de setembre de 1911.
- 51)—"Vitalitat", núm. 11, del 16 de juny de 1912.
- 52)—"Vitalitat", núm. 11, del 16 de juny de 1912.
- 53)—"Vitalitat", núm. 21, del 24 d'agost de 1912.
- 54)—Llibre d'Actes Municipals de 1912 - Arxíu de l'Ajuntament d'Olot.
- 55)—"Vitalitat", núm. 23, del 7 de setembre de 1912.